

המדורים

- ממאורות הפרשה
- מן המדרש
- ד' אמות של הלכה
- ישמחו במלכותך שומרי שבת
- ראש השנה
- זכרון לצדיקים
- רבי נתן בטיטו
- יום הכיפורים

הסבא חכם דוד בן רבי יעקב יעקובי ז"ל י' תשרי התשט"ו ת.נ.צ.ב.ה

ברכה לרבי אשר אפרתי הי"ו שתמוך בעלון לשנה טובה וגזרות טובות

מאורות השבת

שע"י המכון התורני ירושלים

האיזונו - ראש השנה | תשפ"ה | גליון 133 | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

"ה' אורי" - להעשות כבריה חדשה

(מתוך ספר "לעבדך באמת" - מהרב הצדיק רבי דב יפה זצ"ל, נאמר בליל ראש השנה)

שבגבורת רוח עצומה נטשו את אורחות חייהם הקודמים, תוך התגברות על קשיים עצומים על כל צעד ושעל, ולעיתים, אף הוצרכו לוותר על פרנסה, קשרים משפחתיים ועוד דברים רבים מספור, ובס"ד הפכו להיות כאנשים חדשים לחלוטין, אשר חוט של טוהר ואצילות משוך על פניהם, עד שלעיתים לא ניתן כלל לשייכם למראיהם הקודם. ומה כבר נדרש מאתנו לעומתם?!

וביותר, עלינו לדעת שרצונה הפנימי של הנפש הישראלית הוא לעבוד את הקב"ה ולהידבק בו, אלא שהיצר הרע מפריע לכך, אבל בראש השנה שהקב"ה הוא בבחינת מלך בעולמו, מאיר אור גדול של מלכות ה', שמעורר אותנו ומסייע לנו להמליך את הקב"ה עלינו, ולצעוד בדרך חדשה של חיים ע"פ רצונו של הקב"ה מלך העולם.

סיפר המרא דאתרא דכרמיאל, הרב אברהם מרגלית שליט"א, על יהודי שהיה רחוק מכל זיק של יהדות, עד שארע לו שבעת שנהג במכונת בירידה תלולה, איבד את הבלמים והיה כפסע בינו לבין התרסקות. לפתע בקעה מתוכו שאגה אדירה: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". לאחר זמן, החלה להטרידו השאלה מהיכן צצה אצלו הקריאה "שמע ישראל", למרות שמעולם לא היתה לו שום שייכות לכך. בעקבות הרהורים אלו הוא הגיע למסקנה שהנפש היהודית במהותה קשורה עם הקב"ה, אלא ששטף החיים מאפשר להתעלם מכך, אך במצבים מיוחדים, כדוגמת סכנה פתאומית ומוחשית, האמת הזאת פורצת ונחשפת. ובאמת בעקבות זה הוא התקרב מאוד ליהדות.

וכפי שכתב הגרא"א דסלר בדבריו על יום הכפורים (מכתב מאלהו ח"ב): "שלכל אחד מישראל יש נקודה פנימית הדבוקה בה', ואי אפשר שתכלה הנקודה הקדושה הפנימית מישראל לעולם".

מורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל, סיפר שבימי הצאר, שהיו חוטפים ילדים יהודים מבתיהם על מנת

"לדוד ה' אורי וישעי..." (תהילים כז, א). דרשו חז"ל: (מדרש שוחר טוב) "אורי" - בראש השנה, ו"ישעי" - ביום הכיפורים.

למדנו מדברי המדרש, שבראש השנה קיימת הנהגה של "הארה", וביום כיפור ישנה הנהגה של "ישועה". והנה הנהגת "וישעי" ביום כיפור, היא במה שהקב"ה מושיע את ישראל ע"י שמכפר את עוונותיהם ומטהר אותם מכל חטאיהם. אך יש לעיין מהי הנהגת ה"אורי", שקיימת בראש השנה? ומהו האור המיוחד שמאיר בראש השנה?

והענין יתבאר על פי דברי הגמ' במס' ראש השנה (כז, א), שנוסח התפילה שאנו אומרים בסדר זכרונות "זה היום תחילת מעשיך זיכרון ליום ראשון" מיוסד על דעת רבי אליעזר, שבריאת האדם - שהוא עיקר הבריאה - היתה באחד בתשרי. [ובריאת העולם היתה בכ"ה אלול, כמתבאר בפירוש הר"ן שם].

והרמח"ל כותב בספרו 'דרך ה'" (בפרק "מצוות הזמנים"): "כי הנה ביום זה הקב"ה דן את כל העולם ומחדש את כל המציאות בבחינת הסיבוב החדש, דהיינו השנה החדשה".

למדנו, אם כן, שאנו נוקטים שבריאת האדם היתה בראש השנה, ובכל שנה ושנה הקב"ה מחדש ביום זה את כל המציאות, בבחינת הסיבוב החדש.

וא"כ ביום זה, יום בריאת האדם וחדוש כל המציאות, מאיר אור מיוחד שמסייע לאדם להפוך לברייה חדשה ולהתנתק מכל הרגליו הרעים, כאלו נולד היום. ואפילו מי שהיה שקוע, רח"ל, בחטאים, יכול האור המיוחד המאיר בראש השנה, לסייעו לחלץ עצמו מן התהום ולהתייצב על דרך חדשה.

ובספרים הקדושים איתא, על מה שאמרו חז"ל (ראש השנה יא, א) שיוסף הצדיק יצא מבית האסורים בראש השנה, שיש בכך סימן טוב לכל ישראל, שבראש השנה יכולים לצאת לחופשי ממאסר יצרם הרע ולהפוך להיות אנשים חדשים.

ובאמת, עלינו ללמוד מאחינו בעלי התשובה,

וכתב על זה ה"משך חכמה" (פר' אמור): "דהרי התקיעה בשופר של איל מזכיר את עקידת יצחק ומכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם למכה ולחרפה עבור שם השי"ת. וזו היא זכות העקידה, שבניו עוקדים כל תאוותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים, על מוקד אהבת ה' ותורתו. לכן אחרי אשר ידוע לנו גודל תועליות מצות השופר, אשר אם יבוטל, אף באונס, הסכנה גדולה, ובכ"ז אמרו ישראל: פן יבולע חלילה למצוות שבת, אשר מעידה על קדושת שמו יתברך, ומשום כך יעבור עלינו מה שיעבור, יקטרג שטן ולא יכנס זיכרונו לאבינו שבשמים לטובה, העיקר שלא יבולע לשבת המעידה על קדושת שמו יתברך. כיוון שכן הרי זה גופא מה שאין אנו תוקעין בראש השנה שחל בשבת, זה גופיה עקדה רוחנית מופלגת ומועילה לרצות ה' אותנו, כמו שמרצה זיכרון שופר.

למדנו מדבריו הנפלאים של ה"משך חכמה", שעם ישראל נחל מיצחק, שבניו עוקדים כל תאוותיהם והרגשותיהם על מוקד אהבת ה' ותורתו. עד כדי-כך שהם מוכנים לסכן את עצמם בקטרוגו של השטן ביום הדין, למען קדושת שמו יתברך, וזו עצמה הזכות הגדולה העומדת להם ליום הדין.

ועל פי כל האמור, אפשר, ש"אורי" שבראש השנה, וישעי' שביום "כפור, אינם שני דברים נפרדים, אלא האור של מלכות ה' וחידוש הבריאה, אשר מאיר בראש השנה, הוא המביא לישועה ביום כיפור. כי האור הזורח בראש השנה מסייע לאדם להשתחרר מכבלי יצרו ולצעוד בדרך חדשה של קבלת מלכות ה', ועי"ז זוכה ביו"כ לכפרת עוונות ולהיטהר לפני ה'. [ואולי יש בזה משום הסבר לשאלה שהתחבטו בה רבים, מדוע לא הקדימה התורה את יום הכפורים, שהוא יום שבו מתכפרים העוונות, ליום הדין של ראש השנה].

יהי רצון שנזכה לנצל את האור הגדול המאיר לנו ביום זה, ונצא לדרך חדשה של חיים ע"פ רצון ה', ועי"ז נזכה גם "לישע אלוקים" ביו"כ.

שימשו כחיילים, אירע שניתקו ילד יהודי בכח מזרועות אמו, ולקול זעקותיה המרות הניחוהו בעגלת חיילי הצאר. כאשר החלה העגלה לנסוע נפל הילד לפתע מן העגלה ונהרג. בהלווייתו של הילד צעדה האם אחרי מיטתו ולתדהמת המלווים אמרה שהיא שמחה על מות בנה, משום שאי אפשר לדעת אם היה מצליח לשמור על יהדותו בצבא הצאר. כששמע זאת אחד המגידיים, פרץ בבכי נרגש, וקרא על האם היהודייה את הפסוק: "היסופר בקבר חסדר", וכך הוא אמר: "היש אומה ולשון שכאשר אם מובילה את בנה הקט לקבר היא רואה בזה את חסד ה'!"

כי כאמור, מהותה ורצונה היחידה של הנפש הישראלית הוא קיום רצון ה', ואין לנפש הישראלית חפץ בחיים שהם היפך עבודת ה' וקיום המצוות.

וכבר כתבו הספרים הקדושים, שאברהם אבינו, במעשה העקידה, השריש בעם ישראל את הכח של מסירות נפש, עד אשר פשוטים שבישראל מסרו נפשם על קידוש ה' בשמחה, כאילו נכנסו לחופה.

כאשר חל ראש השנה בשבת, גזרו חז"ל שלא יתקעו בשופר, גזירה שמא יהיה מי שיעביר את השופר ד' אמות ברשות הרבים.

והנה, תקיעת שופר אינה מצות עשה רגילה, אלא היא פועלת להמשיך עלינו את מידת הרחמים.

וכך כתב הרמח"ל ב"דרך ה'": "והנה ציונו הקב"ה לתקוע בשופר בראש השנה, והכוונה בו להמשיך ההנהגה ברחמים ולא בתוקף הדין, ולערבב הקטגור שלא יקטרג וכו'. "ומכלל זה מצוה זו של תקיעת שופר, שנצטוו בה ישראל להיות ממשיכים עליהם ההנהגה ברחמים, וכשישמרו אותה כראוי זה יהיה הפרי שילקטו ממנה".

ומעתה, בשנה שראש השנה חל בשבת, אנו מפסידים לכאורה את התועלת העצומה של תקיעת שופר, בגלל חשש שכמה אנשים יחללו שבת?

ממאורות הפרשה

בלשון 'אמירה' שהיא לשון רכה, ולכאורה מה פשר הדבר?

ונראה לומר, שה'שמים' מייצגים את החלק הרוחני שבאדם, את הנשמה החצובה מתחת כסא הכבוד שבשמים, ואשר היא חלק אלוק ממעל. ה'ארץ' לעומת

"הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְהָאָרֶץ אֲמַרְי פִּי" (תהלים לב,

א).

הנשמה לך והגוף שלך

הנה מוצאים אנו, שאל השמים פונה משה רבינו בלשון 'דיבור' שהיא לשון קשה, בעוד אל הארץ הוא פונה

אז ממילא "ותשמע הארץ אמרי פי", כי גם ההמון בראותם חכמים שומעים ישמעו גם הם.

עוד יש לפרש כי 'דבור' הוא קשה ו'אמירה' הוא רכה, לכן אמר "האזינו השמים" המה התלמידי חכמים השומעים, "ואדברה" דברים עמוקים בהלכה קשה ההבנה, כי בשבילם צריך לומר דבר הלכה. "ותשמע הארץ" - המון העם, "אמרי פי" - אמירה רכה בדברי תוכחה משל ומליצה, "יערוף כמטר לקהי" הוא פלפול של תורה שניתנה למשה וזרעו ונהג טובת עין ונתן לישראל (גדרים לח, א), לכן דייק לומר "לקחי" שזה שלו, ומדמה זאת למטר שאינו נוח לכל [כמו שכתב רש"י, שגורם גם עצב להולכי דרכים ולמי שיש להם בורות יין] גם הפלפול אינו דבר השוה לכל נפש, "תזל כטל אמרתי" קאי על דברי אגדה ומוסר במשל ומליצה, זה דומה לטל שהכל נוחים ממנו.

עוד יש לפרש על דרך הכתוב (משלי ט, ח) "אַל תִּזְכַּח לֵץ פֶּן יִשְׁנֹאֶךָ" "הִזְכַּח לְחֶכְמְךָ וְיִאֲהָבֶךָ", הביאור בזה שלא לכוון את התוכחה ללץ בפרטיות כי אז "ישנאך", אך "הזכח לחכם" שתהיה התוכחה כוללת לכל גם לחכם, והלץ ישמע ג"כ התוכחה שמוכיחים לחכם ויבין כי הדברים ראויים גם לו ויאבהך.

וזוהו שכתוב "האזינו השמים ואדברה", המה החכמים כי להם אדבר דברי כבושים וממילא "תשמע הארץ אמרי פי", כי לא יתבייש ויאהב את המוכיח. "כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב", רש"י כתב כי עטיפת הארץ בעשבים בערבוביא נקרא 'דשא', וכן פירש רש"י בראשית א' י"א, ופסוק זה הוא ביאור הכתוב הקודם, כי לפעמים "יערוף כמטר לקחי" שהוא ברעש ודברים קשים, ולפעמים "תזל כטל אמרתי" בנחת, ומפרש אחר כך "כשעירים עלי דשא" שהם בערבוביא כלומר בשעה שדורש תוכחה במקלות אז יוכל לדבר דברים קשים ג"כ, "כשעירים" שהם רוח מטר הבא ברעש כמ"ש רש"י, כן "יערוף" אז "כמטר לקחי, וכרביבים עלי עשב", אך כשאני מדבר ומוכיח את היחיר [כמו שפירש רש"י, קלח אחד נקרא עשב] אז אדבר ואטיף מליץ כרביבים בנחת, אמירה רכה.

עוד יש לפרש כמו שכתב רש"י "כשעירים" כו', כרוחי דמיטרא, מה הרוחות מחזקין את העשבים ומגדלים אותם וכו', כי המטר אעפ"י שבא ממקור אחד יש בו שתי פעולות לחזק העשבים הגדולים ולגדל את הקטנים, וכל עשב למינהו ישיג ממנו תועלת הראוי לו בפרטיות, כן תלמיד חכם הדורש לעם ה' עליו לכלול התחזקות להגדולים והטובים, שלא ירפו ולא ירדו למטה, וגם לגדל ולהפריח את הקטנים להעלותם למדריגה יותר גדולה, וכל אחד ואחד לפי ערכו ומצבו ימצא בדבריו תועלת, ואל יאמר האדם מי הוא אשר יעזי להוכיחני, כי הלא אנחנו רואים איך פקיד דל ורזה עומד ברשות הרבים ומרים אצבעו, ותיכף יפסיקו העגלות והולכי דרכים הלוחם, עד שיתן להם רשות ללכת הלאה, ובמה נחשב

זאת מייצגת את החלק הגשמי שבאדם, את הגוף העכור, אשר שב בסופו של דבר אל הארץ.

מענה נראה, כי הנה ידוע שקל לו לאדם יותר לחטוא באמצעות הנשמה מאשר לחטוא באמצעות הגוף. הרבה יותר קשה להתגבר על היצר המפתה אותנו לדיבורים אסורים, מחשבות זרות בתפילה, הרהורי עבירה וכיוצא בזה מאשר להתגבר על נסיונותיו לפתות אותנו לעבירות מעשיות, כמו מאכלות אסורות וכיוצא בזה. לפיכך אל הנשמה אותה מייצגים השמים פונה משה רבינו בלשון קשה, בלשון 'דיבור', שכן זקוקה אזהרה קשה יותר בכדי למנוע את העבירות שעל ידי הנשמה. אל הגוף לעומת זאת הוא פונה בלשון 'אמירה', שהיא לשון רכה, באשר את חטאי הגוף ניתן למנוע גם על ידי דיבורים רכים ונינוחים...

ובל נטעה לסבור כי הנשמה אינה נוטלת כל חלק בחטא, וכולה טהורה ונקיה משמץ שמצו של הרהור, שהרי מפורש מצינו בדברי חז"ל (סנהדרין צא, א-ב): 'אמר ליה אנטונינוס לרבי, גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין! כיצד? גוף אומר, 'נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני - הריני מוטל כאבן דומם בקבר!...' ונשמה אומרת, 'גוף חטא! שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור!'. אמר ליה: אמשול לך משל... למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה, והיה בו בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא, 'בכורות נאות אני רואה בפרדס. בא והרכיבני ונביאם לאכלם!...' רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס, אמר להן, 'בכורות נאות היכן הן?', אמר לו חיגר, 'כלום יש לי רגלים להלך בהן?', אמר לו סומא, 'כלום יש לי עינים לראות?', מה עשה? הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד... אף הקדוש ברוך הוא, מביא נשמה וזורקה בגוף, ודן אותם כאחד.'

הרי לנו מפורש כי אף הנשמה מצידה נוטלת חלק פעיל בחטא, וזאת בין השאר על ידי הרהורי עבירה כפי שהזכרנו לעיל, ולא זו בלבד שהנשמה נוטלת חלק פעיל בחטא אלא שחלקה הוא אף החמור יותר, שהרי ידוע כי הרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה!

על כן, כפי שהקדמנו, אל הנשמה יש צורך לדבר בשפה קשה, בדיבור חמור, ורק כך ניתן למנוע אותה מלחטוא. אל הגוף לעומת זאת ניתן לדבר בלשון רכה ודי לו בכך, שכן גם בדרך זו ניתן להשיבו מדרך החטא ולהחזירו למוטב!

(מקדש הלוי - רבי יוסף צבי הלוי דינו)

אפשר לפרש על דרך המליצה, כי האיש הנעלה והתלמיד חכם מכונה בשם 'שמים' יען עוסק בחפצי שמים, כמו המוכר חמאה או חלב נקרא 'איש חמאה' או 'איש החלב' [חלבן], לא מפני שהוא עשוי מחמאה או חלב, רק מפני עסקו בהם. והמון העם בשם 'ארץ', כי עוסקים בעניני ארציות. וכשהתלמיד חכם שומע דברי תורה מפי החכם

המתבונן אל השמים וכל צבאם ותהלוכות השמש והירח בדיוק היותר נפלא ולא ישנו את תפקידם, יכיר וידע כי יש אדון ומושל הוא היוצר הוא הבורא אשר ברא המכונה הזאת הנפלאה והנוראה מאד, וכמו שכתוב (ישעיה מ, כו) "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרְאוּ מִי בָרָא אֶלֶה", והשמים מספרים כבוד ה' המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

וכן אם יתבונן על הארץ וכל צבאה, איך תשמור תפקידה ותוציא מתוכה כל מיני טעמים שונים לכל מיני פירות לכל אחד בעתו ובזמנו, ואיך היא מתקיימת בדרך פלא, כמ"ש "רוקע הארץ על המים", כי בתחתיות ארץ מעינות ותהומות והיא מתקיימת על יסוד כזה.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קלט, ז) "אָנָה אֵלֶךְ מְרוֹחֶךָ" וכו', כלומר באיזה מקום לא אמצאך, "אִם אֶסֶק שָׁמַיִם שָׁם אֶתֶּה" [כי השמים מספרים שאתה בראת אתה יצרת, וכמ"ש "כִּי אֶרְאֶה שָׁמַיִךְ" אבין מהם כי זה "מַעֲשֵׂה אֲצַבְעֶתֶיךָ", יָרַח וְכוֹכָבִים" אֲשֶׁר כּוֹנְנָתָה (תהלים ח, ד), מהם אבין כי אתה כוננת אותם, כי מהמנע שע"י שפיכת צלוחית דיו על הנייר שיולידו מעצמם שורות ישרות ותיבות ואותיות בדיוק נפלא ובמליצה נפלאה בלי יד סופר מובהק, כמו שכתב ב"חובת הלבבות"], "וְאֲצַיֵּעַ שְׂאוֹל הַנֶּחֱדָה", גם שם אכיר ירך, "אֲשָׂא כְנָפַי שָׁחַר" וכו' כי הכל יעידו ויכריזו אלהותך, ומהם הכיר אברהם אבינו שיש מנהיג לבירה.

אך אחר שניתנה תורה כל החקירות האלה למותר, כי התורה תִּפְקַח עֵינֵי הָאָדָם לְדַעַת מְצִיאת ה' והשגחתו המדויקת.

וזהו שאמר משה רבינו ע"ה בתחלת שירת האזינו אשר חז"ל אמרו כי נרמז בה מה שהיה ומה שעתיד להיות עד סוף כל הדורות, שאין זה בכח שום נברא לכתוב, רק להקב"ה בעצמו "האזינו השמים ואדברה", כאדם האומר לחבירו שתוק ואני אדבר, "ותשמע הארץ אמרי פי", כלומר כי פעולתכם תוכל להיות נפסק עתה, כי אני אדבר ואפרסם אלהותו, "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקנו", כי ע"י שאדבר תתנו כולכם גודל לה'.

ועיין ילקוט יהושע סימן כ"ב "ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'", משעה שהשמש זורח עד ששוקע מקלס להקב"ה, וכאשר אמר יהושע "שמש בגבעון דום", א"ל השמש אתה אומר שאדום א"כ מי ידבר קלוסו של הקב"ה, א"ל שתוק ואני אומר שנאמר "אז ידבר יהושע", עי"ש.

(כרם הצבי - רבי צבי הירש פרבר)

יש לשמוע מה שהבריאה אומר

מעצם הבריאה של שמים וארץ אפשר לראות את הבורא שִׁבְרָאָם, והם מעידים על חידוש העולם, אלא שכדי להגיע להבנה זו על האדם להתבונן ולרצות לשמוע ולקבל.

נאמר כאן "האזינו השמים וכו' ותשמע הארץ". ופירש רש"י 'ולמה העיד בהם שמים וארץ, אמר משה, אני בשר ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו

עם כחו הדל לעומת העגלות הגדולות והאותומבילים לעצמם [כדי לתת מקום לאחרים ללכת], אך לא מפניו הם חרדים, אך מפני שהוא פקיד אצל המלך ומורא המלך עליהם, כן אמר משה רבינו ע"ה "האזינו השמים ואדברה" וכו', ואם תאמרו מי אנכי ומה אנכי לתת פקודה לצבא השמים והארץ "כי שם ה' אקרא" הלא אנכי פקיד אצל הקב"ה, ולא לכבודי עליכם להקשיב דברי, רק "הבו גודל לאלקנו". [עוד י"ל "כי שם ה' אקרא", אנכי מתפלל שיתנהג במדת הרחמים עם בני" להטיבם, ואם ח"ו מתנהג במדת הדין "אלקים" הוא מדת הדין] אל תבעטו ביסורים].

(כרם הצבי - רבי צבי הירש פרבר)

נראה לדקדק בלשון הפסוק שהאזנה לשון שמיעה עמוקה היא, ותוספת התבוננות לשמיעת האוזן, וכן ראוי שישים האדם אל לבו חפצי שמים, ולא יסתפק בשמיעה קלה לבד, אלא יאזין היטב להבין ולקלוט הדברים להשיבם אל לבבו, ורק בעניני הארץ שהם צרכי הגוף והחומר, די לו לאדם בשמיעה חיצונית גרידא, וזהו "ותשמע הארץ".

גם יש להוסיף בזה ד'דיבור' לשון קשה הוא ו'אמירה' בדברים רכים היא, ועל כן בעניני רוחניות אשר לזה רמז בתיבת "שמים", אמר "ואדברה", שצריך האדם לדבר דברים הקשים כגידים, לחזק ולהתחזק בעבודת השי"ת, ואילו בשמיעת הארץ סגי באמרי פיו, כי אין צריך לדבר בלשון קשה, למעוט חשיבות וערך הדברים הנאמרים בעסקי העולם הזה והבליו, ולא כפי שאנו רב סכלותנו מהפכים היוצרות ומשימים הטפל לעיקר, עד שעניני הרוח הנעלים נדחו אצלנו מפני עניני הגוף הארציים, אשר אינם כי אם צרכים חולפים וארעיים.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

תלמיד חכם צריך לשמש דוגמא

עיין ב"אור החיים" הקדוש שפירש בזה כמה פירושים, אחד הפירושים הוא, "שמים" כינוי לתלמיד חכם, "ארץ" כינוי לבעלי בתים, אם התלמידי חכמים "האזינו" אזי "ותשמע הארץ" לבד, כי יש להם ממי ללמוד.

עוד אפשר לבאר, "האזינו השמים" כלומר, תשימו לב כי העוונות פוגמים בשמים כמו שאמר עזרא הסופר "וְאִמְרָה אֱלֹהֵי בְשָׁתִי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהֵי פְנֵי אֱלֹהֶיךָ כִּי עֹונֵתֵינוּ רָבוּ לְמַעַלָּה רֵאשׁ וְאֲשַׁמְתָנוּ גְדֻלָּה עַד לְשָׁמַיִם" (עזרא ט, ו), הכוונה היא, כי העוונות גורמים פגם עד השמים, וזה אומרו "האזינו השמים". ובכן יחרד לב אנוש ביודעו כמה הוא פוגם עד השמים.

(קול יהודה - רבי יהודה צדקה)

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי" (דברים לב,

א).

התורה מפקחת את עיני האדם לדעת את מציאת ה' והשגחתו המדויקת כתיב "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים" וכו' (תהלים יט, ב), כי

עכשיו או לפני שנה, תמיד זה מצב של ראייה.

(מחשבת מוסר - רבי אלעזר מנחם שך)

”יערף כמטר לקחי תזל פטל אמרתי כשעירם עלי דשא
וכרכיבים עלי עשב, פי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו,
הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט” (דברים לב, כד).

ותן חלקינו בתורתך

אפשר במה שאמרו ז”ל שכל אחד מחויב להוציא לאור חלקו בתורה אשר קבל בהר סיני, ובעון העגל נטמעו חלקי התורה בעוונותנו הרבים במצולות הקליפות, וצריך לטרוח מאד להוציא לאור כל אשר קבל כפי שרש נשמתו. ואפשר שזה שאמר הכתוב (משלי ג, יג) ”אשרי אדם מצא חכמה”, שמצא שהחכמה שהקנו לו מן השמים שהיתה אבודה בקליפות, ”ואדם יפיק תבונה”, שמוציא לאור ומבין דבר מתוך דבר, והוא מפיק מהקליפות. ואפשר שזה שאמרו (פסחים נ, א) ”אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו”, ’תלמודו’ דייקא הנוגע לו לשרשי נשמתו. וגם אמרו בזוהר, שמחוייב האדם לפרות ולרבות בתורה.

וזה שכתוב ”יערף כמטר לקחי” כינוי לתורה שבכתב, כמו שכתוב (משלי ד, ב) ”פי לקח טוב נתתי לכם”. ”תזל כטל אמרתי” כינוי לתורה שבעל פה, כמו שכתב הרב ”שפתי כהן” פרשת וירא, ד’אמירה’ כינוי לתורה שבעל פה. והכונה ”יערף כמטר” יטיף כמטר ”לקחי” שבכתב, ”אמרתי” תורה שבעל פה, שצריך בכל יום לחדש בתורה שבכתב ותורה שבעל פה, ויהיו החידושים חזקים בנויים על שדה תלמוד.

וזה שכתוב ”כשעירם עלי דשא וכרכיבים עלי עשב”, שיהיו הענינים חזקים ואמיתים. ונתן טעם שלימוד תורה דבר גדול, ”כי שם ה'”, כל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, ”אקרא” אלמוד, ”הבו גדל לאלהינו”, נמשכין מוחין דגדלות כמו שכתב רבינו האר”י ז”ל. וכי תימא למה באים בסוד תוספת וגדולה, כמו שפירש הרב האר”י ז”ל במשנת ’והלא במאמר אחד יכול ליבראות’, ותירץ ’ליפרע וליתן שכר’ וכו’ (אבות פ”ה מ”א). וזה שכתוב כאן ”הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט”, ולתת שכר וליפרע, לכן בא בסוד גדלות על דרך שפירש האר”י זצ”ל במשנה, עיי”ש בדבריו.

ומן האמור אפשר לפרש שזה כונת הכתוב ”כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו”, פירוש ’כי לקח טוב נתתי לכם’ לשעבר, לכל אחד חלקו בהר סיני, והוה מאי דהוה שנפלו ניצוצות התורה בקליפות. הנה כי כן ”תורת אל תעזובו” שם במקום סטרא אחרא, וטרוחו להוציאה לאור.

(פני דוד אות א' - רבינו החיד"א)

*

איתא בירושלמי הוריות פ”ג: ’כד דמך ר’ סימון בר זביד עאל רבי היילי ואפטר עלוי, ’כי יש לפספס מוצא ומקום לזקוב יזקו [ענין יציקה], ברוזל מעפפ יקח וקבן יציק נחושה” (אייב כח, א-ב), אלו אם אבדו יש להן חליפין, אבל תלמיד

הברית, מי בא ומכחישם, לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהן קיימים לעולם, ע”כ. ונראה לפרש ”האזינו השמים” - שאתה תשמע מה שהשמים אומרים, לא רק שהשמים ישמעו. וכן ”ותשמע הארץ” - האם רק שהארץ תשמע? אמנם זהו פשוטו, אבל מהו המובן והכוונה בזה? שאתה תשמע מה הארץ אומרת! זה המכוון במה שישמעו השמים והארץ, שתשמע מה שהארץ מדברת, איך היא מצמיחה, איך הכל גדל, ”מי כרא אלה” (ישעיהו מ, כו), לראות את הבורא עולם, ואיך אפשר להתהלך רגוע לפני שיש הסבר ופתרון בזה.

וברש”י בתחילת בראשית (א, א) כתב: אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ”החדש הזה לכם” (שמות יב, ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל. והקשה הרמב”ן, דודאי יש צורך גדול לפתוח בבריאת העולם כי זה שורש האמונה שהעולם הוא נברא וה’ בראו. וכתב שם, דהרי גם אחר שנכתב אין יודעים את עומק הענין בלי קבלה ממשה רבינו ע”ה, ואם כן למה פתחה התורה בזה. וצריך ביאור במה שכתב שלא יודעים, דמכל מקום על ידי שנכתב יודעים את פשטות הדברים ויסוד האמונה שהקב”ה ברא את העולם. אלא מפני שבאמת מי שרוצה - רואה את האמת הזו גם בלי התורה, שהרי מתוך השמים והארץ עצמם רואים שיש בורא עולם, הם עצמם צועקים שיש מי שבראם ושאינם יכולים להאיר מכח עצמם. ויש בזה עדות על חידוש העולם, הכל מוכיח על כך, ומי שאינו רוצה - גם מהתורה הוא לא יראה, ולכן צריך להטות אוזן ולשמוע את העדות של השמים והארץ.

איתא במדרש (דברים רבה י, ד) ”האזינו השמים” - א”ר יהושע דסכנין, מכאן אתה למד שיש לשמים פה ולב ואוזן, פה מנין, דכתיב (תהלים יט, ב) ”השמים מספרים כבוד אל”. ולב מנין, דכתיב (דברים ד, יא) ”והקרה בער באש עד לב השמים”. ואוזן מנין, דכתיב ”האזינו השמים ואדברה”, ע”כ. והכוונה היא, שכל דבר שאדם צריך - הוא משיג מהשמים, אדם צריך לדבר ולהסביר בפה, וצריך לב להרגיש ואוזן לשמוע, והכל יש מהשמים ומקבלים משם, השמים מסבירים לך ומדברים אליך ומכניסים לך הרגשה ללב. אתה יכול להרגיש, וגם בלי הסברים צריך להרגיש שיש בורא עולם ושיש תורה, ולהבין שכיון שיש בורא יש גם חוקים, שהעולם אינו הפקר, והתורה היא מהשמים, ואבות לבנים לא ינחילו שקר כמו שכתב הרמב”ן, [עייין ברמב”ן (דברים ד, ט) שכתב וז”ל: ’כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאילו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו, ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל, והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם, עכ”ל]. ולכן זה נחשב בדיוק כאילו שאנחנו רואים, וכמו שאילו היתה קבלת התורה לפני שנה לא יכלנו לומר כעת לא ראינו, כך גם אם זה היה לפני זמן רב, כי אין חילוק אם היה

ונפירושו, לסלסל ולפלפל בה, לכל אין קץ וגבול לתכליתם]. וכן נאמר על התורה (איוב יא, ט) "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים".

חלק הסוד וחלק הפשט

יובן בס"ד לפרש מה שדימה דברי תורה למטר ולטל, והוא כי רצה לרמוז בזה על חלק הסוד ועל חלק הפשט, והוא כי חלק הסוד דימהו למטר כי כמו שהמטר פעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש, כי בימות החמה אין לבקשו ויותר טוב שלא ירד, כן חלק הסוד הנה לפעמים צריך האדם לפתוח פיו ולדרוש בו והיינו אם יראה אנשים שהם מהוגנים ודעתם סובלת, ולפעמים צריך האדם לסתום פיו ולשתוק והוא אם יראה אנשים שאינם כדאים אליו, כי הסוד אינו נמסר כי אם ליראי חטא ושלמים ודעתם מיושבת עליהם כנודע. גם עוד לא כל העתים שוות בו, כי יש לפעמים עת רצון לגלות בו סתרי תורה, ולפעמים אין רשות לגלות וכנודע. ולכן דימהו למטר שאינו תדירי. אבל חלק הפשט דימהו לטל שהוא תדירי שהוא מתבקש תמיד וצריך לירד בימות החמה ובימות הגשמים בלי הפסק, וכן הפשט הוא שוה לכל אדם ישראלי כי כתר תורה מונח בקרן זווית כל הרוצה ליטול יבוא ויטול, וכן כל העתים שוות בו באין הפרש.

ולזה אמר "יערוף כמטר לקחי" הוא כנגד חלק הסוד, "תזל כטל אמרתי" כנגד חלק הפשט. ולכן בזה יובן שפיר מה שאמר תחלה "לקחי" ואחר כך "אמרתי", והוא כי חלק הפשט הוא האמירה הפשוטה הנאמרה למשה רבינו ע"ה וכתובה בתורה, ולכן קרי ליה "אמרתי" מה שאמרתי לכם בפירושו. אבל חלק הסוד הוא נסתר ולא אָמְרו בפירושו, גם אינו אמור ומפורש להדיא בתורה, והוא לקחו ברמז בכח השכל דוקא, ולכן קרי ליה "לקחי".

(אדרת אליהו - רבינו יוסף חיים)

"יערוף כמטר לקחי" (דברים לב, ב).

אמרו ז"ל (תענית ז, א): אמר רב יהודה, גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה, שנאמר "יערוף כמטר לקחי", ואין 'לקח' אלא תורה, שנאמר (משלי ד, ב) "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו". רבא אמר, יותר מיום שניתנה בו תורה, שנאמר "יערוף כמטר לקחי", מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול.

אפשר לומר במה שאמרו ז"ל (תענית ז, ב) 'אין גשמים יורדים, אלא אם כן נמחלו עונותיהם של ישראל', ולזה אמר 'כיום שנתנה תורה', דאז ישראל נקיים מכל חטא. ורבא אמר, יותר מיום שנתנה תורה, דאילו התם היו עושים הכנה בעצמם, 'ויחן שם ישראל' באחדות אחד וגדול השלום. וביום הגשמים, רחמי שמים גברו למחול עונותם מחסדו יתברך.

(פתח עינים תענית ז, ב - רבינו החיד"א)

חכם שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו מי מביא כיוצא בו, "והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה וכו' ונעלמה מעיני כל חי" (איוב כח, יב).

וביאר מרן הגרא"מ שך כוונת הירושלמי, שבענינים גשמיים יש תחליף לכל אבידה, דאם נאבד זהב הלא נברא הזהב בשפע ותבא התיכה אחרת ותעמוד במקומה, שכן אין לאותו הזהב שנאבד יחודיות שאין כדוגמתו. וכן בכל הדברים. אבל בענין החכמה של התלמיד חכם, הקב"ה גזר והכין לכל יחיד ויחיד מישראל מנת חלקו בתורה, כמו שאנו אומרים "ותן חלקינו בתורתך". חכמת הבורא הינה ללא גבול וללא קץ ושיעור, וביד ה' לאפשר לכל באי עולם ליטול את חלקם המיוחד בתורה ובחכמה מבלי לפגוע מאומה בחלקו של זולתו. כל אחד לפי שורש נשמתו יש לו חלק אהד ומיוחד שבכוחו להשיגו ולזכות בו על ידי עמלו ומ"ח הקנינים שהתורה נקנית בהם. נמצא כי בהעדר תלמיד חכם מן הארץ גם אותו חלק המיוחד אשר יעדר עבורו מן השמים לגלות הוא נאבד ונעלם, ואף שישנם עוד הרבה תלמידי חכמים מכל מקום הלא אין בכוחם לגלות אלא את חלקם [והן הן דברי הגמרא בהוריות (יג, א): "ת"ר, היה הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו, ורבו קודם לאביו, אמו קודמת לכולם. חכם קודם למלך, ישראל חכם שמת אין לנו כיוצא בו, מלך ישראל שמת כל ישראל ראויים למלכות"]. לכל תלמיד חכם יש את הזיו המיוחד לו, דרכו המיוחדת בעבודת ה' שאין לזולתו, ואת הזיו הזה הוא אבד ואיננו, ועל כך יש לבכות 'מי יתן לנו תמורתו מי יתן לנו חליפתו'. מה שאין כן בעניני עולם הזה, יש תמורה וחליפין לכל דבר.

*

במשלי (לא, יא) כתוב: "אֶשֶׁת חַיִל מִי יִמָּצָא וכו' בְּטַח בָּהּ לֵב בְּעֵלָה וְשָׁלָל לֹא יִחָסֵר". ופירש מרן החפץ חיים, 'אשת חיל מי ימצא', היינו מי יכול להשיג את עומק חכמת התורה. 'בטח בה לב בעלה', היינו מי שלומד אותה בתמידות ומתדבק בה כראוי יכול לבטוח עליה שהיא תעורר רחמים עליו לכל דבר. 'ושלל לא יחסר', היינו דטבע שני צדדים הנלחמים זה עם זה והאחד מנצח, לוקח המנצח כל השלל של השני, ואימתי הוא טוב, כשהמנצחים היו מועטים והמנוצחים מרובים, ועל ידי זה יש הרבה שלל ומגיע לכל אחד מהמנצחים חלק גדול, מה שאין כן להיפך כשהמנצחים הם מרובים והמנוצחים הם מעטים. ולזה בא הכתוב לומר, שאל תדמה ששמחת התורה שמגיע להלומד כשמעיין ומחדש בה איזה דבר חכמה הוא רק כשלומדים מועטים, אבל אם היו הלומדים מרובים לא היה מגיע לכל אחד מה לחדש בה איזה דבר חכמה, כי לא כן הוא, אלא ה'שלל לא יחסר בה', כי אפילו אם היו לומדים כל ישראל והיו לומדים כל ימי חייהם יש ויש בה עניני חכמה הרבה מאד, שיש די לכל אחד ולכל נפש ינתן חלקו בתורתו. וכמו שכתוב בתהלים (ק"ט, צו) "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד"

"יערף כמטר לקחי תול פטל אמרתי" (דברים לב, ב).

אפשר לפרש במה שפירש בספר "זקן אהרן" (דף צ"ט) "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיה נה, א), דנקט 'הוי', דיש טיבותא שהתורה כמים, דמוכנת ומזומנת לכל כמים, ומצד אחר הוי ואבוי, שהיא מצויה ומוכנת כמים, ואין עוסקים בה, עיי"ש. וזה שכתוב "יערף כמטר לקחי", שהתורה נמשלה למים מטר שהוא חיים לעולם, "תזל כטל" דלא מעצר (תענית ג, א), כן התורה מצויה. ומצד אחר נקט "יערף" שהוא לשון הריגה כמו שאמרו פרק קמא דתעניות (ו, א), כלומר שמצד שנמשלה למים מטר וטל המצויים, יש הוי והריגה למי שיכול לעסוק ואינו עוסק, כיון שהיא מצויה כמים.

(פני דוד אות י"א - רבינו החיד"א)

"בשערים עלי דשא" (דברים לב, ב).

פירש רש"י, לשון רוח סערה, מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן.

יש לפרש, דהנה לפול התורה נאמר ברוח סערה, כי אפילו אב ובנו ורב ותלמידו נעשים אויבים זה לזה וכאמרם ז"ל (קידושין ל, ב) בקרא "על כן יאמר בספר מלחמות ה'" (במדבר כא, יד), וקמ"ל דגם רוח הסערה שבפלפול התורה אינה לרעותא ואדרכה עיי"ז מגדלין את לומדיהן, כי הפלפול מתוך רוח סערה כשכל אחד מתאמץ להעמיד דבריו, עיי"ז מתבררת האמת.

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)

"פי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו" (דברים לב, ג).

פתח ביחיד "אקרא" וסיים בלשון רבים "הבו גדל לאלקינו".

יש לפרש עפ"י דברי זקני הגרע"א ז"ל (שהיום י"ג תשרי יומא דהילולא דיליה זי"ע) לפרש אמרם (תענית לא, א) 'עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה"'. והכונה דיש צדיקים שיש להם דרכים מיוחדות לעבודת ה', זה בתורה וזה בתפלה וזה בגמילות חסדים, וכדחזינן לאמוראים שאמרו 'תיתי לי שקיימתי מצוה פלונית' (שבת קיח, ב), ויש לכאורה לטעות ולומר כאילו יש סתירה בין דרכי הצדיקים, אבל באמת אין שום סתירה דאף שדרכיהם שונות אבל הכל מכוונים לשם שמים, והכל הולך למקום אחד לכבוד השי"ת. והנה במחול שהוא עגול כל אחד עומד במקום אחר, אולם כולם מכוונים אל הנקודה האמצעית. וזה שאמרו 'עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן', שלעתיד לבוא יעמיד הקב"ה את הצדיקים כמחול, שלכל אחד יש דרך מיוחדת בעבודת ה', ואעפ"כ כל אחד ואחד מראה באצבע נגד הנקודה האמצעית אשר שם יושב הקב"ה, ואומרים "הנה אלקינו זה" שהוא התכוין לשם שמים, וכולם לדבר אחד נתכוונו לעשות רצון קונם, עכ"ד דפח"ח.

וזה שנרמז "כי שם ה' אקרא" לשון יחיד, שכל צדיק קורא בשם ה' לפי דרכו היחידית והמיוחדת, אולם באמת "הבו גדל לאלקינו", שהכל מתכוונים לדבר אחד ליתן גודל להקב"ה בבחינת "הנה אלקינו זה".

וזה שאמר בהמשך, "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", כי עבודת ה' שייכת בכל הדרכים, "כי כל דרכיו משפט", שכל דרכי הצדיקים הם אמיתיים כמשפט, כי כל אחד פעלו הוא לשם צור תמים לשם שמים.

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)

"פי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו" (דברים לב, ג).

כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה

אמרו רז"ל, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ופירשו חכמי המדע, כי התורה רוחניות מאוד והכל רזין עילאין, ונתלבשה כענין שהיא בידינו. אמנם אותיות אלו עצמן הם צירוף שמות הקודש ורזין עילאין, והיינו דאמרינן כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, דהתיבות האלו יתחלקו בצירוף אחד, והם שמות וסודות עליונים. ואפשר דהך הוי אסמכתא ורמז, "כי שם ה' אקרא" כשאני קורא בתורה אני מזכיר שם ה', וזה שכתוב "כי שם ה'" הוא כש"אקרא" ואלמוד בתורה, דכל התורה שמותיו של הקב"ה.

(כסא רחמים מסכת סופרים פ"ב ה"א - רבינו החיד"א)

בגמרא ברכות (כא, א) 'מנין לברכת התורה לפניה מן התורה, שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו"'. ופירש רש"י, כשבא משה לפתוח בדברי שירה, אמר להם לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמן, "כי שם ה' אקרא" בברכה אתם "הבו גדל לאלקינו" באמן, הכי מפרשי ביומא (לו, א), עכ"ד.

וצריך ביאור, היכן נרמז כאן שהברכה היא על התורה. ונראה על פי מה שכתב הרמב"ן ז"ל בהקדמתו על התורה, שיש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, וכבר כתב רש"י (סוכה מה, א) ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא יוצא משלשה פסוקים ויסע ויבא ויט (שמות יד, ט), ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול, עיי"ש.

וזה שאמר משה רבינו "כי שם ה' אקרא", שאקרא את התורה שהן שמותיו של הקב"ה, "הבו גדל לאלקינו", שתתנו שבח להקב"ה בברכת התורה על שנתן לנו את התורה. ושוב ראיתי כעין זה במהרש"א ברכות שם.

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)

"פי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו" (דברים לב, ג).

אם קריאת התורה בצבור מן התורה

חזיתיה להרשב"ץ (חלק ב' סימן קס"ג) שנשאל, על מי שנשבע שלא לעבור לפני התיבה. שכתב וז"ל: ונראה שהיא

במצרים אשר בודאי בשעתם היו אז לפלא בעיני כל רואה ובאזני כל שומע, אך כל זה היה באמצע, אך כאשר נגמר והיה תמים פעלו ראו שהכל היה בצדק, וכל המאורעות היו מוכרחות בשביל התכנית הנעלה, והיו כטבעות השלשלת אשר כל אחת גוררת האחרת עד הגמר, וכן לעתיד לעת הגאולה נחזה כי "כל דרכיו משפט וכו' צדיק וישר הוא".

(כרם הצבי - רבי צבי פרחב)

"הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לב, ד).

פגם החטא נמשך בכל הדורות

הנה מובא ברש"י (ויקרא ה, יז) רבי יוסי אומר, אם נפשך לידע מתן שכרן של מצוות, צא ולמד מאדם הראשון, שלא נצטווה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו לו ולכל הדורות. וכי איזו מדה מרובה, של טובה או של פורענות, הוי אומר מדה טובה וכו', היושב לו מן הפיגולין והנותרות, והמתענה ביום הכיפורים, על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל העולם, עכ"ל.

חז"ל הראו לנו בפועל שהנה אדם אחד נצטווה בדבר אחד, וכשעבר עליו נענש בקנס של מיתה לו ולכל הדורות, ומזה למדו כמה השכר מרובה על מצוה אחת. ולכאורה מדוע אנו אשמים במה שאדם הראשון חטא? והביאור בזה, כי היסוד הוא כמו שכתוב כאן "הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא", ושואלים מה שבח הוא על הקב"ה שהוא אינו עושה עוול? והגר"א ז"ל פירש דבמשפטי בני אדם, אם דנים אדם לעונש מאסר וכדומה על שעבר על חוק המלכות, מענישים אותו אף על פי שיהיה מזה צער לבני ביתו ומשפחתו למרות שהם לא חטאו, אבל מדת הקב"ה אינו כן, כי "הצור תמים פעלו", ואם זה שחטא מחוייב בעונש, ועל ידי שיענישוהו יהיה סבל וצער לאדם אחר שלא מגיע לו סבל זה, אינו נענש בידי שמים כיון שהאחרים אינם אשמים ואינם חייבים במדת הצער הזה, ויהיה זה עוול אם יצטערו, ורק אם אלו שיגיע להם הצער חייבים גם הם בחטאם להצטער, אז מענישים אותו בעונש זה, וזהו "אל אמונה ואין עול", שמכל הצדדים אין כאן עוול, ולא רק בעונש העצמי של החוטא, וזהו שכתוב (תהלים יט, י) "משפטי ה' אמת צדקו יחדו", שמכל צד הם צודקים ואין בהם שום עוולה, ואם כן אם ישנו עונש, בודאי הוא מגיע לכל מי שסובל.

ומלבד זה יש לבאר עוד במה שהקב"ה "הצור תמים פעלו", שה' אחד ומבלעדיו אין שום דבר בעולם, וזהו ענין האחדות, שכל מה שאני רואה - הוא רק אלהות, כל מה שאני יכול לדבר ולראות ולהבין זהו אלהות! אחד! כל הבריאה וכל מה שיש בה - זה רק אחד. וכשם שכאשר פוגעים בחלק מן הדבר - זוהי פגיעה ככולו, וכנטילת אבן מבנין שפוגמת בכל הבנין, כך מעשה שלי אינו נוגע רק לי, אלא הוא נוגע לכל העולם ולכל הדורות, כי אני אחד

מצות עשה מן התורה, שהרי לעבור לפני התיבה אינה אלא להוציא הרבים ידי חובתן בדברים שבקדושה ובקריאת התורה, ושתיהן מן התורה. שהרי בדברים שבקדושה אמרו (ברכות כא, ב) 'מנין שאין היחיד אומר קדיש וקדושה, שנאמר (ויקרא כב, לב) 'ונקדשתי בתוך בני ישראל'. ודין קריאת התורה מצות עשה מן התורה היא, שאף ברכת התורה לפני מן התורה כדאמרין (שם א) 'מנין לברכת התורה מן התורה שנאמר "כי שם ה' אקרא". והרמב"ן הכניסה במנין המצוות (בנוספות לעשין מצוה ט"ו). וכיון שלעבור לפני התיבה יש בו מצוה מן התורה להוציא הרבים בדברים שבקדושה ולקרות התורה, אם כן הנשבע שלא לעבור לפני התיבה, הוא כנשבע שלא לעשות סוכה שלא חלה שבועה, עכ"ל.

ולפום ריהטא לא זכיתי להבין דבריו, דמוכח מדבריו דקריאת התורה בצבור היא מן התורה, ולא ידעתי היכי הוויא מן התורה, והלא היא תקנת נביאים, וזו אינה תורה, דכל דתקון רבנן דברי סופרים מקרי, וכמו שכתב מרן ב"כסף משנה" (פ"ג מהל' חנוכה ה"ו), אטו מי נימא דתקנת משה לקרות בתורה אינה מדברי סופרים, עיי"ש.

ומה שכתב שאף ברכת התורה לפני היא מדאורייתא, והרמב"ן הכניס בחשבון המצוות. הנה ספר המצוות איננו פה עמנו, אך ודאי דמאן דסבר דברכת התורה לפני מדאורייתא, היינו על ברכת התורה דברוכי מברכינן בצפרא על תלמוד תורה, אבל לא כיונו על ברכה שמברך העולה לקרות התורה, דההיא ודאי מדרבנן, דלא היתה קריאת הגבר מגעת לסוג דאורייתא עד שנאמר דהברכה מדאורייתא, וכץ כתב הרב "פרי חדש" סימן קל"ט (אות ח').

(ברכי יוסף א"ח סי' קל"ה אות א' - רבינו החיד"א)

"הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לב, ד).

במבט כללי וכולל מבנינים את יושר דרכי ה'

אפשר לומר, כי נחזה בחיינו כמה דברים מפליאים בהנהגת הקב"ה את עולמו, והרבה מהם עלולים להביא את האדם לקרא תגר כנגד ה' אשר יעלים עיניו מהרשעים ולא יפקוד עליהם כרוע מעלליהם, ולהיפוך נחזה צדיקים וכשרים יתמוגגו ברעה ויגון. אך כבר אמר (איוב יד, א) "אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רגז", כי יען שהוא קצר ימים לכן הוא שבע רוגז על הנהגת הקב"ה, כי רואה רק הפליאות והקושיות ואינו רואה הפתרון, כאותו תינוק השואל בליל חג הפסח ארבע קושיות ואח"כ נרדם ואינו רואה הסוף ואינו שומע התירוצים. כי חותמו של הקב"ה אמת, החותם והסוף הוא אמת וצדק, כי כאשר האומן עומד באמצע המלאכה אין לשאול קושיות מדוע עושה כך, כי כאשר יוגמר אפשר אז לראות שהכל היה בצדק ומישור.

וזהו שכתוב "הצור תמים פעלו" (כאשר מתמים פעלו וגומר הדבר) אז נחזה כי "כל דרכיו משפט" כו' צדיק וישר הוא, וכמו שראינו הסוף ממאורעות יוסף ומאורעות אבותינו

וזוה שכתוב "שחת לו" - שאם מדמה הוא בלבו שאינו כי אם משחית ומחבל בעצמו "לא" - אין כן הדברים. כי "בניו מומם" - שלומדים בניו אחריו מדרכיו הרעים והנהגתו המושחתה, ואף אם שולח הוא את בניו ובנותיו לבתי חינוך חרדיים אינו יוצא בזה ידי חובת חינוך, כי אם האב עצמו אינו מיישר ארחותיו לקבוע עתים לתורה ותפלה בכל יום, זורע הוא בלבנות בני ביתו הרכים והטהורים שורש פורה ראש ולענה, שברכות הימים יחליש תוקף אמונתם ותפגם טוהר נשמתם.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"הלה" תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויבנך" (דברים לב, ו).

תרגום אונקלוס: 'עם נבל ולא חכם דקבילו אורייתא ולא חכימו'. וקשה, מנא ליה להתרגום להוסיף זה.

יש לפרש כי מלת 'נבל' יורה על אפיסת כח הצמיחה כמו שכתוב "תהיו כאלה נבלת עליה" (ישעיהו א, ל) "נבל ציץ" (ישעיהו מ, ז), "והעלה נבל" (ירמיהו ח, יג), שהוא פחיתת העצמיות, בלוי וכמוש, ואמר "עם נבל", שהם תשושי כח נגד שאר אומות העולם, וזה יען התורה מתשת כחו של אדם, א"כ מצד חולשת כחנו היה ראוי לנו להיות גדולים בחכמת התורה, ובכל זאת "ולא חכם", דקבילו אורייתא [דזהו הסבה שאתם עם נבל] ולא חכימו.

והגאון הגדול רבי חיים הלוי סאלוויציג זצ"ל שהיה מתחלה ר"מ בוואלאזין אמר פעם אחת לתלמיד אחד כי לפי ערך חולשת כחו היה ראוי לו להיות למדן יותר גדול [וזהו שאמרו חז"ל (פסחים מט, ב) 'שנה ופירש קשה מכולם', כי התלמיד חכם יש לו חסרון בכח הגוף כי התורה נקראת 'תושיה' שמתשת כחו של אדם, אך לעומת זה יש לו נשמה חזקה מעסק התורה, ועם הארץ יש לו מעלה של חוזק הגוף אך חסר לו המעלה של נשמה חזקה מעסק התורה, אבל מי ששנה ופירש יש לו ב' החסרונות גוף חלש כמו תלמיד חכם, וגם נשמה חלושה עי ששנה ופירש].

והגאון ר' יוסף שאול הלוי נ"ז זצ"ל כתב בביאור התרגום, דלכאורה קשה מה שאמר "נבל ולא חכם" שאינו דבר והיפוכו, דהיה לו לומר 'נבל ולא נדיב' או 'סכל ולא חכם', אך י"ל דיש מי שאינו חכם יען לא למד, ולא היה לו ממי ללמוד, זה הוא שנקרא בשם 'סכל' לבד, אבל מי שהיה באפשרו ללמוד וגם היה לו ממי ללמוד ולהיות חכם ולא רצה זה הוא גם פושע ו'נבל' שמו. וזה שכתב התרגום, עמא דקבילו אורייתא המחכימת פתי ומאירה עינים ולא רצו ללמוד אותה כראוי, שהמאור שבה מחזיר למוטב לכן גם 'נבל' יקראו למו [כי הוקשה להתרגום מה שהקשינו שזה אינו דבר והיפוכו, והיפוך 'חכם' הוא 'כסיל' ולא 'נבל', ולדבריו יבואר יפה].

(כרם הצבי - רבי צבי הירש פרבר)

כחלק מכולם, וזהו "הצור תמים פעלו", שהכל תמים ושלם, זה אחד, נולכן כאשר אדם הראשון חטא נעשה פגם בכל הדורות עד סוף העולם והעונש נמשך לכולם].

וענין זה כלול במה שאמרו דע 'לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון', הדין עצמו הוא נורא ואיום, כמו שכתוב (יזאל ב, יא) "כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו", אבל מלבד יום הדין עצמו יש גם חשבון, ויתכן שיש לפחד ממנו יותר מן הדין עצמו, כי זהו דבר שכבר אינו תלוי בי ואין בידי לתקן, והוא על כל מה שנגרם על ידי המעשה, זהו 'דין וחשבון'.

וזהו הביאור במה שנאמר (קהלת יב, יד) "כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם", תבדוק בינך לבין עצמך לראות אם המעשה טוב, ואתה בעצמך לא תעיד שהמעשה שלך טוב, וגם במה שברור לך שזה טוב, הרי הראייה של האדם היא מוגבלת, ואינך יודע מה שלפניך ומה שלאחריך, מה שיהיה בעוד דור ומה יהיו התוצאות.

(מחשבת מוסר - רבי אלעזר מנחם שך)

"הצור תמים פעלו" (דברים לב, ה).

אין הקב"ה מוותר בלא סדר וחשבון

ודרשו על זה (בבא קמא נ, א) 'כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו שנאמר "הצור תמים פעלו כי כל דרכו משפט"'.

ולכאורה יש לתמוה, שהרי זהו ממדותיו של הקב"ה שהוא נושא עון ועובר על פשע, ומתנהג עם בריותיו במדת הרחמים, ואדרבה זהו מיסודי הנהגת הקב"ה את עולמו.

אמנם כיוונו בזה, שאין הקב"ה מוותר בלא סדר וחשבון, אלא שכן הוא מסדרי ההנהגה שברא בהם השי"ת את עולמו, שיכול האדם לחזור בתשובה ולתקן דרכיו, ויועיל בזה להעביר זוהמת חטאיו מנפשו, וכל זה ממדת רחמיו שיוכל העולם להתקיים בהנהגה זו. וכן בכח תפלה וצדקה להעביר את רוע גזר דינו של אדם, שמוסיף זכות לנפשו ונטהרת עי"ז.

אך ח"ו שידמה האדם בלבו כי קלים מעשי האדם בעיני השי"ת, ולא יביאם בחשבון מדוקדק לדונו על כל מעשה ומעשה, כי צדק ומשפט מכוון כסאו, ואך במשפט יעמיד ארץ, והכל כפי סדרי המשפט שעלה ברצונו יתברך לקבוע בהנהגת העולם, ועל זה הוא שאמרו שח"ו לומר שהקב"ה ותרן ואינו מקפיד על חטאי בני אדם.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"שחת לו לא בננו מומם" (דברים לב, ה).

הבנים מושפעים ממעשה אביהם

נראה להמליץ בלשון הפסוק, כי האדם שמקלקל מעשיו ומשחית דרכיו, לא ידמה שאך את נפשו הוא קובע, כי מטיל מום הוא בנפשות בניו וכל בני ביתו, תחת אשר ישמש להם דוגמא ומופת בהיותו ראש המשפחה ועמוד הבית.

”שאל אביך ויגדך ויגדך ויגדך ויאמרו לך” (דברים לב, ז).

נראה שנכללו בפסוק שני עניינים: האחד – מסירה מדור לדור של התורה שקיבל משה מסיני, והשני – דרישת הלכות חדשות מהפסוקים וגזירת גזירות והכרעת ספיקות בפרטים שלא נמסרו בפירוש, שזה נקרא ”הוראה”.

וזהו ”שאל אביך ויגדך”, שעל הקבלה נופל לשון ’הגדה’, כעין הגדת עדות, וכמו שנאמר בנביא (שמואל ב א) שקרא לנער הבא מן המחנה ”הנער המגיד”, שְׁמִסְפֵּר מה שראה במלחמה, ועל זה לא צריך בדוקא לזקנים שקנו חכמה, אלא ל”אביך”, שהוא מהדור הקודם ומספר את המציאות שראה ושמע.

אח”כ כתוב ”זקניך ויאמרו לך”, שהם אומרים גם את ההלכות שחידשו מעצמם, ולזה צריך שיהיו ”זקנים”, חכמים גדולים.

עוד נראה, שלולי הכתוב היינו אומרים שבשלמא להכרעת ההלכה צריך זקנים, אבל המסורת שאינה אלא לברר מה אמרו דור הקודם, ישנם הרבה אופנים לברר עובדות היסטוריות. על זה חידש הכתוב, שגם הקבלה נשמעת רק מפי האבות, ומי שירצה לחפשה בדרכים אחרות, כגון לחפש בגנוי כתבים ישנים וכדומה לא יצליח, אלא דוקא ע”י שאלת האבות.

עוד יש לפרש בענין שינוי הלשון – ”ויגדך” ו”יאמרו לך”, שהנה אחד מיסודות התורה הוא הענין של ’אלו ואלו דברי אלקים חיים’, והעומק בזה הוא, כפי שהובא ב”חכמה ומוסר” (ח”א סימן יא) בשם הגר”י סלנטר זצוק”ל, שהדין שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, נובע מן הדין ש”לא בשמים היא”, שנאמר בזה שעצם מציאות אמיתת התורה אינה מה שבשמים אומרים שהיא אמת, לא זה מה שקובע את החפצא של דברי תורה, אלא התורה נמסרה לישראל, וכפי מה שהם רואים, זה עצמו החפצא של דברי התורה.

כלומר, מה שהחכם שהגיע להוראה מורה, זה עצמו החלות דבר תורה. וזה עומק ההלכה ב’אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל’, שאין שייך כלל ימין ושמאל, אלא כפי מה שהחכם רואה ימין, זה גופא המציאות של ימין.

לפי זה, מה נפלא ענין ’אלו ואלו דברי אלקים חיים’, שכל חכם כפי מה שהוא רואה ומבין שכך צריך להיות לאמיתתה של תורה – זה עצמו מציאות של תורה. ואם ישנם שני חכמים וכל אחד רואה אחרת, הרי יש דברי תורה כך ודברי תורה כך, ושניהם מציאות של תורה ו’אלו ואלו דברי אלקים חיים’.

וכאן יש להסתפק, האם סדר זה שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, ושהכרעת החכם היא עצם החלות חפצא של דברי תורה, האם זה נאמר רק על הכרעת ההוראה או גם על המסורת, שכן לכאורה במסורת לא שייכת הכרעה, אלא זו מציאות מה שאמרו בדור הקודם, ועל זה לא יתכן שנאמר שראיית הדיין היא עצם קביעת המציאות.

כמו כן יש להסתפק באופן שנחלקו במציאות שקרתה בעולם, האם גם שם נאמר שהכרעת הענין בחפצא היא כפי הכרעת החכם ולא איכפת לנו לענין חלות החפצא של דברי התורה מה ארע אז במציאות, או כיון שסוף סוף המחלוקת היא על מציאות של האי עלמא צריך לכיון למה שבאמת ארע בעולם.

ונראה שהדברים מבוארים בגמ’ (גיטין ו, א) גבי מחלוקת רבי אביתר ורבי יונתן, שהקב”ה אמר, ”אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר”, והקשו בגמ’, ”ח”ו ומי איכא ספיקא קמי שמיא”, ותירצו, ’אלו ואלו דברי אלקים חיים’ – הן זכוב מצא ולא הקפיד, הן נימא מצא והקפיד, ע”ש.

ומבואר, שענין ’אלו ואלו דברי אלקים חיים’ מצד עצמו אינו מספיק, אלא צריך ליישב את המציאות הממשית מה היה שם, ועל זה אמרו חז”ל ששניהם היו במציאות.

וכן לענין המסורת, מפורסמים דברי הרמב”ם בהלכות ממרים ובהקדמה למשנה, שעל הקבלה אין מחלוקת לעולם, וכל דבר שתראה במחלוקת שנויה, על כרחך שזה אינו בקבלה. הרי לנו שלענין המסורת, שהיא דבר של מציאות, חייב שיהיו דברי החכם כמו שהיה במציאות.

נמצאנו למדים, שכל מחלוקת בדבר מציאותי של האי עלמא, ענין ’אלו ואלו דברי אלקים חיים’ אומר שהדבר היה במציאות בצורה שמתאימה לדברי שניהם, ואם הוא במסורת התורה, אה”נ לא תהיה בזה מחלוקת לעולם.

מעתה נראה לבאר את הפסוק כך: ”שאל אביך”, היינו המסורת, כאן לא מועיל מה שהוא אומר בכח תורתו, אלא ”ויגדך”, חייב שיאמר לך בהגדת עדות מה אמרו בדור לפניו, וישנה כאן הבטחה שאם תשאל לאביך – הוא יספר לך את הדברים כהוייתם, ושעדותו תהיה אמת, וכמו שכתב הרמב”ם שלא חלה שום שכחה על דבר שהוא במסורת.

”וזקניך”, היינו הדברים שהם הכרעת החכמים – עליהם אין צריך שיספר לך עדות, אלא ”ויאמרו לך”, יאמר לך בכל ענין מה עליך לעשות, וזאת על ידי הכרעת כוח התורה שלהם.

(תפארת שמשון - רבי שמשון דוד פינקוס)

”שאל אביך ויגדך ויגדך ויגדך ויאמרו לך” (דברים לב, ז).

הנה האב הוא הקרוב ביותר אל בנו, ועל כן יכול להוכיחו בדברים קשים כגידיים, והיינו ”ויגדך”, אבל ”זקניך” הוא רחוק יותר וכמו שאמרו חז”ל (בראשית רבה נד, ב) שרחמי האב על הבן רק ג’ דורות, על כן רק ”ויאמרו לך”, שיוכיחו באמירה רכה.

או יאמר, אם אתה שואל את אביך ורוצה להאזין ולשמוע דבריו, אז ”ויגדך”, שיאמר לך דברים קשים כגידיים, שהרי אתה בעצמך שאלת בעצתו, אבל ”זקניך ויאמרו”, הזקנים שיאמרו בלי שנשאלו, אז יהיה בבחינת ”ויאמר לך” באמירה רכה.

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטער)

"בִּינוּ שְׁנוֹת דֹר וָדֹר" (דברים לב, ז).

התבוננות בכל הקורות אותנו מימות עולם

הביאור בזה נראה, שאם נתבונן בנפלאות ה' עם ישראל בכל שנות גלותם, אשר נותרנו לפליטה מתוך כל תהפוכות העולם ומקרי, ואף שנתפזרנו ונתפרדנו בין כל העמים, שה אחת בין שבעים זאבים, לא עלה בידם להפיק זממם לכלותנו ולמחות את שמנו מתחת שמי ה'.

וכן הוא גורל תורתנו הקדושה שנשתמרה ביד ישראל זה אלפים בשנים, ללא כל שינוי ותמורה ח"ו, על אף כל הרדיפות והשמדות שעברו על ראשנו, ויונקים אנו עד עצם היום הזה מצוף דבש תורתן של ראשונים כמלאכים, התנאים והאמוראים מוסרי התורה ומעתיקי השמועה איש מפי איש עד מרע"ה, וכל זה נגזר בחכמתו של קורא הדורות מראש ברחמיו על עמו, שהועיד להם גורל זה להיטיב עמם באחריתם, על שנשאר נאמנים לה' ולתורתו.

ויבואר לנו המשך הפסוקים כאן על פי דברי רש"י על הפסוק "עם נבל" "ששכחו את העשוי להם", "ולא חכם" להבין את הנולדות שיש בידו להטיב ולהרע, שאם נשים אל לבנו להתבונן בכל הקורות אותנו מימות עולם, ורחמי ה' וחסדיו עמו בכל שנות דור ודור, עלינו להתעורר ולשוב לאלקינו ית"ש בלב שלם, להתחזק בקיום התורה והמצוה כרצונו יתברך.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"כִּי חֶלֶק ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְלֵי נַחֲלָתוֹ" (דברים לב, ט).

'חב'ל' ראשי תיבות ח'סד ב'ושה ל'ב, שהרחמנות תלויה בלב רך, וכל שיש בו ג' מדות אלו, הם מזרעו של אברהם אבינו ע"ה כמו שאמרו ז"ל (יבמות עט, א).

(דברים אחרים דרוש ט"ז - רבינו החיד"א)

"יִמְצְאוּהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" (דברים לב, י).

רמז בזה למקום נתינת התורה לישראל שהיה זה במדבר ישימון על הר קטן ונמוך מכל ההרים, ומחוץ לגבולות הארץ המקודשת.

ויסוד הענין נראה שהיה זה בכוונה מדוקדקת לשלול מישראל הוראות היתר למיניהם לעבור על דברי תורה, שלא יאמר האומר כי אך בארץ ישראל המקודשת לשמו יתברך שם הוא מקום קיום התורה. ואילו בארצות העמים אין מקום להתקדש בתורה ומצוות.

וכן יש המדמים בנפשם כי אם במדבר הם שרויים ורחוקים מחברת אנשים, או שבמקום שפל ופחות הם מצויים, ובשפל המדריגה מצבם, כי אז אין עליהם לקיים התורה ומצותיה. שלא נתנה כי אם ליושבים בבטחה והשקט בארצם.

ולהוציא מדעות נפסדות אלו ניתנה תורה בהר סיני השפל מכל ההרים, ודוקא במדבר מעון תנים - להורות שבכל

מקום ובכל מצב בו שרויים ישראל עליהם לקיים התורה, כי היא חיינו ואורך ימינו.

לתכלית זו גם נתבטלה קדושתו וחשיבותו של הר סיני מיד לאחר קבלת התורה, כמו שנאמר (שמות יט, יג) "בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הִמָּה יַעֲלוּ בְּהָר". להורות שאין בהר זה שום חשיבות ומעלה. ואף הצאן והבקר הותרו לרעות בו לאחר שנסתלקה שכינה משם, ואך בעת השראת השכינה נתקדש ההר לשעתו על אשר אותו חמד אלקים לשבתו. דבר זה אף הוא יורה על חובת האדם לקיים התורה בכל מצב, אף בשדומה עליו שמעורטל הוא מכל קדושה ומעלה. כי התורה עצמה תרוממהו ותקדשהו, ויתעלה על ידה מעל מצבו אשר הוא שרוי בו.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"יִמְצְאוּהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתַהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן, יִסְכְּבֵהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְרְנֵהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו" (דברים לב, י).

ראיתי להרב מהר"י בספר "יערות דבש" (ח"א דרוש א') שנדפס מחדש ונזדמן לי לשעה, שפירש במה שאמרו בתענית (ד, א) "וַיִּנְדְּעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת יְהוָה כְּשֶׁחַר נִכּוֹן מִצְאוּ וַיָּבֹאוּ כְּגֶשֶׁם לָנוּ" (הושע ו, ג), אמר לה הקב"ה, בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש, אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם, שנאמר (שם יד, ו) "אֲהִיָּה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל".

דחכמי הטבע אמרו, דהגשם בא מלחות הארץ העולה למעלה, וחלקי מים זכים העולים בהגיעם למעלה יתקבצו, כי חום השמש מגרשם מלמעלה להתקבץ יחד, וירדו לארץ. וכאשר תתיבש האדמה ולא יעלה לחות כל כך, לא ירדו גשמים. אבל הטל אינו מלחות הארץ, רק יורד מגטפי חלק אויר הקר הרחוק מאתנו, ועומד תמיד קר ולח, ומשם נטפו אגלי טל על הארץ, ולכן טל לא מיעצר.

וישראל אמרו "כגשם", דתשובה צריכה אתערותא מלתתא הדומה לגשם, ואז הקב"ה מסייע לשוב. והקב"ה הבטיחן "כטל" אתערותא דלעילא, דלעתיד לבא אם יצטרך שאין ישראל מתעוררים בתשובה מעצמם, הוא ברחמיו ישפיע מלמעלה שפע רב אליהם, וישוּבו ויגאלם. ובעשרת ימי תשובה כתיב (ישעיה נה, א) "דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצֵאוֹ" (ר"ה יח, א), שהוא ממציא עצמו מקודם לעוררנו, והו תורף דבריו עיי"ש בראש הספר.

הוא הדבר אשר רמזתי, "ימצאהו בארץ מדבר" רמז לעשרת ימי תשובה, דכתיב "דרשו ה' בהמצאו", והוא מעורר מקודם כטל. וזה שכתוב "ימצאהו" לבעל תשובה הוא בראש, אף שהוא "בארץ מדבר" ארץ מליחה, וכמו שתרגם אונקלוס 'בית צחונא דלית מיא', ואין בה לחות להעלות גשמים, עם כל זה 'ימצאהו' לבעל תשובה.

"ובתהו" בעודו מקום תהו מקום סטרא אחרא היא שב "תהו" שהיה ב"תהו" ושב, וזה שכתוב "בתהו" בעודו בתהו. ואמרו בספרי ובילקוט מקום טינופת מקום לסטים

העליון כל תוספת בקבלה מקרבת את האדם לבוראו - כך בענין לימוד התורה יכול אדם ללמוד ללא הגבלה. וידועים דברי חז"ל (ברכות מ, א): "א"ר זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא, בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק כלי מלא אינו מחזיק, אבל הקב"ה אינו כן; מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, שנאמר "ויאמר אם שמוע תשמע", אם שמוע תשמע, ואם לאו לא תשמע". כי מאחר ולימוד התורה נובע משורש השורשים, ההשפעה משם היא ללא גבול ותכלית כלל.

(תפארת שמשון - רבי שמשון דוד פינקוס)

"וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָּנֵי מֶהֱם אֲרָאָה מָה אַחֲרֵיהֶם פִּי דוֹר תִּהְפֹּכֶת הַמָּה פָּנִים לֹא אֲמוֹן בָּם" (דברים לב, ט).

יש לפרש לטובה, שאחרי שיראה השי"ת המעשים הרעים, מ"מ לא יענישם אלא יסתיר פניו מהם שלא לראות קלקלתם, בבחינת "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" (בלק כג, כא), והטעם "כי אראה מה אחריתם", שבאחריתם ישובו בתשובה, "כי דור תהפוכות המה", שישראל מתהפכים לטובה, והטעם כי "בנים לא אמון בם", שאין החטא רגילות אצלם, כי "אמון" היינו רגילות וחינוך וכפירוש רש"י מלשון "ויהי אומן".

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)

"אֲרָאָה מָה אַחֲרֵיהֶם פִּי דוֹר תִּהְפֹּכֶת הַמָּה" (דברים לב, ט).

יש לפרש כמו שפירשו ברבקה (בראשית כה, כב), "ויתרוצצו הבנים בקרבה", כשעוברת על פתחי תורה יעקב רץ ומפרסם לצאת וכשעוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרסם לצאת, והיא כחשבה שזה עובר אחד הפוסח על שתי הסעיפים, "ותלך לדרוש את ה'", שיגיד לה מה תהא "בסופה", כלומר מה היא סוף פסוק של עובר זה ובמה ישאר, לה' או לבעל. כן הוכיח משה רבינו ע"ה "כי דור תהפוכות המה", מהפכים מעשיהם מזמן לזמן ופוסחים ומדלגים מדרך טובה לרעה ומרעה לטובה. ולכן צריך לראות מה יהיה אחריתם אם סוף כל סוף ישארו באמונתם אם לא.

(תורת מהרי"ץ - רבי יוסף צבי דושינסקי)

"לֹא חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יִבְיִנוּ לְאַחֲרֵיהֶם" (דברים לב, כט).

יובן בס"ד לפרש, כי הנה מן השבת שהוא יום מנוחה ושלוחה לישראל והוא בסוף הימים, הנה מזה מוכח שאחרית ישראל טוב, שאחריתם ישגה מאוד במנוחה ושלוחה ומלכות וגדולה, יען כי יום מנוחה שנתן להם השי"ת נתנו בסוף הימים, וא"כ גם כי הגלות נתארך אין לנו להצטער ואין להתייאש מן הגאולה ח"ו, כי סוף הכבוד לבוא. משא"כ זרע עשו שיום האד שלהם הוא יום ראשון שהוא בתחילת הימים, זה יורה שאין להם שליטה כי אם בתחילה כי לבסוף יקחו ישראל הממשלה ויתפסו המלכות, וכמו שאמר יעקב אבינו ע"ה לעשיו "ילך נא

מקום גייסות, רמז לסטרא אחרא, מקום טינופת סר"ח העודף, מקום לסטים שגונבים מהקדושה ומתורה ומצות של ישראל, מקום גייסות רבבות מזיקין ומלאכי חבלה. ועם כל זה כביכול "ימצאהו" ויעוררהו בתשובה.

ואז בהתעוררו, ילל גנוחי גנח וילולי יליל על פשעיו, שטח מראות עיניו ועזב את אביו שבשמים, "ישימון" ישתומם על זה. ואז כיון שהרהר תשובה, "יסובבנהו" להיות מחנהו קדוש, להצילו ממקום הטינופת. "יבוננהו" יתן לו בינה יתירה. לישמר מהליסטים שלא יגנבו מעשיו הטובים, וזה בהתדבקו בה' ובתורתו. "יצרנהו" מן הגייסות, שלא יטרידוהו.

(דברים אחדים דרוש א' - רבינו החיד"א)

"וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׂמֵנֵהָ עֲבִית פְּשִׁית וַיִּמָּשׁ אֵלָיוֹהָ עָשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ" (דברים לב, טו).

החסד מוגבל, לימוד התורה אינו מוגבל

באופן כללי טמונה סכנה מסוימת בכל חסד, הטבה או השפעה כלשהי. אדם המושפע בחסדים עלול בסופו של דבר לבעוט, כמו שנאמר כאן "וישמן ישורון ויבעוט".

דברים מעין אלו למדנו גם מדברי שלמה המלך בפסוק "ראש וְעֵשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי וְגו', פֶּן אֶשְׁבַּע וְכַחֲשִׁיתִי וְאֶמְתִּיתִי מִי ה'" (משלי ל, ח-ט). הרי לנו, כי מתוך שובע עלול האדם להגיע לידי התכחשות בבוראו. וככל שאדם מושפע בחסדים רבים יותר, כך הוא מתרחק מהקב"ה. לכן תמיד כשאדם מקבל דבר מהקב"ה עליו להשיב לו את הדבר ולשייך אותו אליו בשירות ותשבחות ע"י ברכה ראשונה ואחרונה. אולם גם אחרי אמירת הברכות עדיין מצויים אנו בסכנה.

לכן באמת טבע הדברים הוא, שהחסד הניתן לנו בעולם הזה הוא מוגבל, אין לנו אפשרות לקלוט את כל השפע המושפע עלינו ממרומים, וכמו שמצינו בדורו של חוני המעגל (תענית כג, א) שהקב"ה בשלב מסויים עצר את ירידת הגשמים עקב חוסר היכולת לקולטם, וכלשון הגמ' שם: "עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינם יכולים לעמוד ברוב טובה". משום שברוב טובה האדם יתנתק לגמרי מהקב"ה.

נמצא אפוא, כי ישנם סוגי חסדים, כגון פרנסה, או הנאות העוה"ז, העלולים לגרום להתנתקות הקשר בינינו לבין הקב"ה. כי אף שהם מגיעים מנתינתו של הקב"ה, הן אינן מגיעות ישירות מהשורש, אלא דרך העולם הזה.

אך ישנו סוג נוסף של חסד: התורה הקדושה. התורה היא מתנה שניתנה לנו מאת הקב"ה, וטמון בה חסד עצום. לעומת החסדים הרגילים של העוה"ז שהם מוגבלים, ללימוד התורה אין כל הגבלה. ניתן ללמוד וללמוד בלי גבול ומידה, ללא כל חשש לנזק כלשהו. כי החסד הטמון בתורה נובע משורש השורשים.

וכשם שבעולם הבא לא יהיה גבול להנאות ולתענוגים הרוחניים שניתן יהיה לזכות בהם שם, ולעולם לא ירחיקונו תענוגים אלו מהקב"ה, ואדרבה, שם בעולם

בין עשר השירות שנאמרו, והשירות שם הם כולם על נסים, כמו שירת הים, הבאר ושירת דבורה וחנוה, וצ"ע מפני מה מנה גם את שירת האזינו ביניהם.

והנה בפרשת האזינו מונה הכתוב והולך את כל סדר העולם כולו, מבריאתו ועד סופו, ומבאר את הנהגת השי"ת בעולם בכללו, וגם פרטי הברואים כולם נרמזים בפרשה זו, ובסוף הפרשה נאמר: "ראו עתה כי אני אני הוא". היינו לומר שכל סדר מהלך הבריאה התגלגל רק בכדי לגלות ולברר באחרית הימים את עוצם יחודו ית', וא"כ נמצא שכל מהלך הבריאה על כל פרטיו היה רק על מנת להגיע לאותה אחרית לשבח את הקב"ה למפרע על כל מעשיו, כשיתברר יחודו בכל אשר עשה, ונמצא ששירה זו היא שירה על כל השירות, שירת כל העולם כולו מתחילתו ועד סופו לבוראו.

משל למי שנתקל באבן, נפל ונפצע, והלך לרופא, ובאמצע הדרך מצא מטמון יקר מכל יקר, שאם מספר רק איך שנפל ונפצע - אין זו שירה, אבל אם מספר את מהלך הדברים עד תומם, הרי כל הסיפור הוא שירה, שמספר איך דוקא ע"י הנפילה התגלגלו הדברים שהוצרך ללכת דוקא בדרך זו ומצא את המטמון והתעשר עושר רב.

וכן כאן, אע"פ שמספר את סדר העולם והנהגתו וכל המקרים שקרו, ורבים מן הדברים אינם דברי שבח מפורשים, אך כיון שמסיים את הסיפור עם הגילוי שיתברר לבסוף, נמצא שכל הזכרת דברי ימות עולם, כולל היסורים והתוכחות, הם דברי שבח ושירה על הגילוי האחרון, ולכן שפיר נקראת פרשה זו 'שירה'.

(תפארת שמשון - רבי שמשון דוד פינקוס)

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מַעֲדִי בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוּם אֶת בְּנֵיכֶם לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (דברים לב, טו).

ערך המעשה לפי כוונת הלב

בפסוק זה עלינו לעמוד על שתי מילית שנראות בלתי שייכות לענין - "שימו לבבכם". לכאורה מה עניינו של הלב כאן, הלא נחוץ קיום בפועל של כל התורה והמצוות, עמידה בפועל ב"כל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום"! מה עניינה של 'שימת הלב' לכאן?

ונראה לומר, שכאן מבקש משה רבינו ללמדנו, כי אין די בקיום המצוות למעשה, אלא יש צורך לקיימן עם הלב! אדם שמקיים את כל התורה כולה, אך מתוך הרגל כ'מצות אנשים מלומדה' אינו יוצא בכך ידי חובתו כלפי שמיא, והוא עדיין יתְבַע על שלא קיים את כל המצוות כראוי!

וכיצד עלינו לקיים את המצוות? הרי אומר כי הדרך הנכונה הינה כאדם שבולע תרופה אשר אמורה להציל את חייו התלויים בה... גם כאשר אנו נמנעים ממעשים אשר השכל דוחה אותם, כמו לדוגמא אכילת שקצים ורמשים, עלינו לזכור כי אנו נמנעים מכך לא בשל

אדוני לפני עבדו" וכו' (עי' בראשית לג, לד). גם ידוע שמלת "זאת" היא כינוי לשבת, וכמו שכתוב במדרש רבה בפרשת אחרי מות כמד"א "אשר אנוש יעשה זאת" וכו' (ישעיה נב, ב), ע"ש. וזהו שכתוב "לו חכמו ישכילו זאת", הוא השבת שמשכילים לידע למה השבת נתן אותו להם בסוף הימים, אז ממילא היו מבינים על אחריתם מה הוא וזהו "בינו לאחריתם".

או יובן בס"ד על דרך שאמרו בגמרא (סנהדרין לט, א), שאמר אותו הגוי לרבי תנחום תא ונהוי לעמא חד, א"ל אנן מהלני לא מצינא להיות כוותייכו אתון דלא מהליתו מציתו למהוי כוותן. ונמצא שאות ברית מילה הוא מורה על ישראל כי לא אפשר שישתנו ויזונו מן אמונתם להיות כשאר האומות, אבל אומות העולם יכול להיות שישתנו ויזונו מאמונתם, וא"כ זה יורה שאחרית ישראל הוא קיים ונצחי ולא ימות לעולם ועד. וידוע שמלת "זאת" היא כינוי למילה וכמו שכתוב במדרש רבה הנז"ל כמד"א "זאת בריתי" וכו', ע"ש.

וזהו שכתוב "לו חכמו ישכילו זאת" היא המילה שמשכילים בה ולידע המורה ממנה, אז ממילא "בינו לאחריתם", כי ידעו מזה שאחריתם נצחי וקיים לעד לעולם שלא אפשר להשתנות.

או יובן בס"ד כי הנה ידוע שאם האדם לא ילמוד מאחרים לא יוכל להבין דברי התורה על בורייך ולא אפשר לו להתחכם בהם, וכמו שאמרו רז"ל 'איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר "מכל מלמדי השכלתי"', וכן אמר החכם האזובי ז"ל, עשה לך רב ואל תבטח בספרא. והנה אפשר לרמוז זה בשם 'ישראל', כי בסוף שמש יש אות למ"ד, לשון לימוד, לרמוז כי העיקר שצריך לישראל הוא הלימוד שיהיו לומדים תמיד זה מזה, ולכן החכם כל ימיו נקרא 'תלמיד חכם', ר"ל כי צריך להיות כל ימיו תלמיד, ונשאר אותיות אשר"י לומר אשרי למ"ד ר"ל אשרי שהוא תמיד למד, באופן כי יש רמז ללימוד בסוף שם ישראל. והנה ידוע מ"ש המדרש הנז' שם כי "זאת" כינוי לתורה דכתיב "זאת התורה".

וזהו שאמר "לו חכמו ישכילו זאת", היא התורה שרוצים להשכיל בה צריך שיבינו כי למ"ד אחריתם, ר"ל כי אחרית השם שלהם הוא הלמ"ד, צריך שיבינו מהו הוא הרמז שלו, והוא כמ"ש לרמוז כי עיקר צורך ישראל הוא הלימוד כי בזה יוכלו להבין דברי התורה על בורייך.

(אדרת אליהו - רבינו יוסף חיים)

"וַיִּדְבֹר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם" (דברים לב, מד).

שירת האזינו

צריך ביאור מדוע נקראת פרשת האזינו 'שירה', והרי לכאורה ענין שירה הוא מתוך שמחה ועל שבחו של הקב"ה, וכן אמרו חז"ל (ערכין יא, א): "אין אומרים שירה אלא על היין". וכמו כן מצינו שירה על הנס. אבל פרשת האזינו שהיא דברי תוכחה, ומדוע היא נקראת 'שירה'? ועיין תרגום ריש שיר השירים שמונה את פרשת האזינו

וידוע לפרש שהכוונה לאריכות ימים באיכות, והיינו שהימים יהיו מלאים בעסק התורה ובעיונה, [וכן שמעתי כד הוינא טליא מר"י חברון הגר"י סרנא זצ"ל], וזהו שכתוב כאן "ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה", ור"ל שזה גופא האריכות ימים דהיינו חיים מלאים באיכות, ובלא יגיעה אז התורה ריקנית, וממילא גם החיים נעשים ריקנים מכל תוכן, וכמיתה הם חשובים.

אך צריך ביאור לפי זה המשך הפסוק, "על האדמה" וגו', דלהנ"ל הרי לא קאי על אריכות ימים כפשוטו, שהוא בתורת שכר כמו בכיבוד אב ושילוח הקץ, דבזה מובנת הברכה "על האדמה", שלא תגלו מן הארץ, אך הכא דקאי על איכות החיים מה ענין על האדמה לזה.

אך נראה ד"על האדמה" שייך גם לאיכות החיים באהלה של תורה, כי ארץ ישראל מסוגלת לתורה באיכות יתירה, שהרי אמרו חז"ל (ילק"ש בראשית רמז כב ד"ה הוא פרת) 'אין תורה כתורת ארץ ישראל ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל', ואיתא בגמ' בבא בתרא (קנח, ב) שאוירא דארץ ישראל מחכים, ובודאי הכוונה ללימוד התורה. וכן כתב הגר"א ב"אדרת אליהו" (לעיל א, ו) 'גילוי של תורה הוא בארץ כמו שאמרו (ב"ב קנח, ב) אוירא דארץ ישראל מחכים', ע"ש.

(משלחן רבי אליהו ברוך - רבי אליהו ברוך פינקל)

למרות שתורה מתשת כחו של אדם - היא מאריכה ימים בירושלמי (פאה א, א): 'אימתי הוא חייכם בזמן שאתם יגיעים'.

ורצונו לומר, דהלא אמרו (סנהדרין כו, ב) 'תורה מתשת כחו של אדם', וא"כ יחשוב שמא התורה ויגיעתה גורמת לקיצור ימים ח"ו, ועל כן אמר דאדרבה יגיעת התורה מארכת הימים, "כי הוא חייכם" ע"י היגיעה, "ובדבר הזה תאריכו ימים", שיגיעת התורה מארכת ימים.

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוּ אֶת בְּנֵיכֶם לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְגו', פִּי לֹא דָבָר רַק הוּא מִכֶּם פִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים לב, טו - טז).

בירושלמי (פאה פ"א ה"א): א"ר מנא "כי לא דבר רק הוא", ואם רק הוא - מכס הוא, ולמה מפני שאין אתם יגיעים בתורה, ללמדך שכל דבר שנותנין בית דין נפשם עליו לסוף מתקיים בידם.

נראה הכוונה כי לא די לאדם שיהיה הוא לעצמו הולך בדרך הישר ועל בניו לא ידקדק ומהם יסיר לבבו מלהדריכם ולהנהיגם בדרך הישר ויאמר עלי נפשי כי אני הולך בדרך התורה ואני את נפשי הצלתי, והאמת אינו כן כי חייב אדם לצאת ידי חובתו גם נגד זרעו אחריו להדריכם להועיל ולשום עיניו ולבו עליהם שיהיו זרע כשר בנים טובים וצדיקים ועל ידיהם יחיה הוא לאורך ימים גם לאחר אריכות ימים ושנים, וכמו שהביא רש"י

תחושתנו האישית, אלא בשל ציווי של מלך מלכי המלכים, אשר לימדנו כי אכילה מעין זו הרי היא סם המות לנפשנו! נמצא, כי אל קיום כל המצוות צריכים אנו להכניס את ה'לב', את ההרגשה ואת הכוונה. ורק אז נצא בהם ידי חובתנו. ובכן, הוא אשר מצווה אותנו משה רבינו ואומר, "שימו לבבכם!" הכניסו את הלב שלכם אל מעשה המצוה ואז תהיה שמירת המצוות שלכם ראויה ומתוקנת כפי שנדרש מאתכם!

(מקדש הלוי - רבי יוסף צבי הלוי דינר)

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוּ אֶת בְּנֵיכֶם לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, פִּי לֹא דָבָר רַק הוּא מִכֶּם פִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים" (דברים לב, טו-טז).

הכוונה להורות שאם רוצה לחנך בניו לתורה, הוא ע"י שהוא עצמו ילמוד תורה ויקיים מצוות בחיות בשמחה, והבן יראה שזהו חיות האב, ועי"ז ילמוד גם הוא להיות כמוהו.

והיינו "שימו לבבכם לכל הדברים", ע"י שאתם בעצמכם תשימו על לבבכם את דברי התורה הזאת, בזה "תצום את בניכם לעשות את כל דברי התורה הזאת". וע"י ש"לא דבר ריק הוא מכס" אלא "כי היא חייכם", שהתורה היא חיותו ולא בדרך ריקנות, ע"י דבר זה "תאריכו ימים", שתורישו את התורה לבניכם אחרים, וזהו אריכות ימים שלכם ע"י שבניו ימשיכו בדרכו.

(להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)

"פִּי לֹא דָבָר רַק הוּא מִכֶּם פִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה" וגו' (דברים לב, טז).

ובדבר הזה תאריכו ימים

פירש רש"י, 'לא לחנם אתם יגיעים בה, כי הרבה שכר תלוי בה, כי היא חייכם'. וב"שפתי חכמים" כתב דרצונו לומר ומה השכר, ומפרש "כי היא חייכם".

ובירושלמי שביעית (ה, א) איתא, "כי לא דבר ריק הוא מכס", ואם דבר ריק הוא - "מכס", למה, שאין אתם יגיעין בו, "כי היא חייכם", אימתי היא חייכם, בשעה שאתם יגיעים בו.

ומבואר בדברי הירושלמי שאת החיות מקבלים מהתורה עצמה, ואימתי בשעה שיגיעים בה, וזה גופא החיות כאשר יגיעים בתורה, אבל אם אין אתם יגיעין בו דבר ריק הוא, והוא ממש דבר והפוכו מן הקצה אל הקצה.

ולפי דברי הירושלמי אלו יש לפרש המשך הפסוק "ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה" וגו', דאין המכוון בתורת שכר כפירוש רש"י, אלא שגם זו מציאות היא. ועל דרך מה שמתפללין בברכת החדש "שתחדש עלינו את החודש הזה, לטובה ולברכה, ותתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום" וכו', וכבר הקשו בזה שהרי הבקשות בזה הם על החודש הבעל"ט ומה שייך בו אריכות ימים.

תירוץ על הקושיא למה לא נכתב בתורה שכר עולם הבא - כי שכר זה יש לכל אדם להרגיש בחייו, כי אם עושה באמת המצוה בכל אוות נפשו בתשוקה ובאהבה עזה להשי"ת, אזי חש ומרגיש בנפשו הנאה רוחנית עילאית שאין לתארה ואז שכר עולם הבא נראית בעיניו ממש ואין צריכין לכתבה.

ובדרך זה פירש מורי ורבי זצוק"ל בספרו "וידבר משה" פירוש התפילה 'יהי רצון שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה וכו', ר"ל בשמירת החוקים בעולם הזה כבר נזכה ונחיה בעודנו בחיים ונירש אותה טובה וברכה המיועדת לנו לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא, והיינו מתוך דבקות ואהבת השי"ת נרגיש כבמוחש שכרן של צדיקים בעולם שכולו טוב.

וזהו מאמר הכתוב בפסוק ובדברי רש"י ז"ל, "כי לא דבר רק הוא מכם", לא לחנם אתם יגיעים בה כי הרבה שכר תלוי בה, "כי היא חייכם", ר"ל גם ביגיעכם בעולם הזה לא לחנם היא כי הרבה שכר תלוי בה בעצם העבודה, "כי היא חייכם", חיות הנפש מתעוררת בכם, ובתוך מחלצות הגשמיות בעולם הזה נשמתכם מתרוממת ומתענדת בנועם זיו החיים הנצחיים בעולם הבא, ואם רק הוא, אם אכן רק הוא ואינכם מרגישים חיות הנפש בעבודתכם, דעו כי מכם הוא רק, חוסר השלימות שבכם היא המעיבה על עונג נפשכם הרוחנית בקרב הארץ.

(תורת מהרי"ץ - רבי יוסף צבי דושינסקי)

"וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמר" (דברים ל, מה).

פירש רש"י, בג' מקומות נאמר "בעצם היום הזה". נאמר בנח "בעצם היום הזה בא נח" וגו', במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשיליין וקרדומות ומבקעין את התיבה, אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה. אף כאן במיתתו של משה נאמר "בעצם היום הזה", לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את היס והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

רבים מקשים, הא יש עוד חוץ מאלו דהיינו "בעצם היום הזה נמול אברהם" ופירש רש"י ג"כ 'שלא היה מתירא מבני דורו' כו'.

ויש לתרץ דשם יש לימוד על מלת "היום" דהיינו ביום ולא בלילה כפירוש רש"י שם, א"כ יש לפרש גם מלת "בעצם" בדרך זה דהיינו שמצינו "שבעת ימים תאכל מצות" והיינו אף לילות הוא אמינא כאן מה שנזכר "היום" היינו גם בלילה וכך נאמר "בעצם היום" לאפוקי לילה, אבל בג' מקומות אלו הוא מיותר כל הפסוק, ועל כרחק לומר שלא נתירא כו', וא"כ גם אצל אברהם יש לפרש כן.

(דברי דוד מבעל הט"ז)

ז"ל על הפסוק (בראשית יח, יא) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו' למען הביא ה' על אברהם" וגו', על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת.

וזהו שמר משה רבינו ע"ה לבני ישראל, "שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום", שלא זו בלבד שאתם תקיימו אותם ודי לכם, אלא שומה עליכם חובה "אשר תצוו את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, כי לא דבר רק הוא מכם", ר"ל חינוך הבנים בדרך התורה הוא לא דבר נפרד מכם ובל תחשבו שאם לא תקיימו זאת לפחות את נפשכם הצלתם, לא כן הדבר, כי "אם רק הוא" וחסר לכם חינוך כשר לבניכם, "מכם הוא ריק", בנפשכם הדבר, כי הוא חייכם, חובה זו הוא חלק מחייכם ומקיומכם הנצחי לעד, אשר בהעדר זאת מכם אתם כרותים ח"ו מעץ החיים, ובדבר הזה, אם אמנם תקיימו אותו ותצוו את בניכם והם ילכו בדרך הישר, בזה תאריכו ימים ותקראו חיים בזה ובכא.

עוד דרך אפשר לומר עפ"י מדרש תנחומא (פר' וילך), אמר אליהו ז"ל פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי אדם אחד והיה מלעיג לי ומתלוצץ בי, אמרתי לו מה אתה משיב ליום הדין אחר שלא למדת תורה, אמר יש לי להשיב בינה ודעת ולב שלא נתנו לי מן השמים, א"ל מה מלאכתך, א"ל צייד עופות ודגים אני, א"ל מי נתן לך דעת ולב ליקח פשתן ולטווחו ולאורגו ולעשות המצודות ולקחת בהם דגים ועופות למכרם, א"ל בינה ודעת שנתנו לי מן השמים, א"ל ליקח את הפשתן לארוג ולטווח ולקחת הדגים והעופות נתנו לך בינה ודעת אבל לקנות את התורה לא נתנו לך בינה וכתוב "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו", מיד הרהר בלבו והרים קולו בבכי, ע"כ.

והנה בודאי כן הוא הדבר כי כל אדם בלי יוצא מן הכלל יכול לבוא אל היכל המלך ולזכות לתורה כדכתיב "כי קרוב אליך הדבר בפיו ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יד), וכבר האריך בזה ה"חובת הלבבות" דכל דבר שהוא יותר צורך לעולם הוא יותר שכיח ומצוי בעולם, כי זהב אינו צורך כל כך בעולם ולכן הוא מצוי הכי פחות, וכנגדו מים שהוא צורך החיות של בני האדם לכן הוא מצוי בעולם בקל וכל שכן אויר שאי אפשר לחיות רגע זולתו הוא רוחף תמיד על פני כל הארץ להחיות נפש כל חי, כן התורה הקדושה "כי היא חיינו ואורך ימינו" על כרחק שהיא מצויה ומושגת ביד כל אדם.

וזהו מאמר הכתוב "כי לא דבר רק הוא מכם", ר"ל התורה הקדושה אי אפשר לומר שרק היא מכם ואין ביכולת כולכם לבוא ולהגיע אליה כי הלא היא חייכם ואורך ימיכם, וכיון שהיא דבר שהנשמה של אדם תלויה בה על כרחק שהיא שכיחה ומצויה לכל, רק הוא מכם שבכל זאת לא הגעתם אליה תדעו כי מכם הוא רק, אשמתכם היא כי בוודאי לא חפצתם בה.

ואפשר עוד על דרך המובא בספרי ראשונים ובכוזרי

מן המדרש

מדרש רבה האזינו י א

הַלְכָה. אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ בְּאָזְנוֹ, מֵהוּ שִׁיחָא מִתָּר לְרִפְאוּתוֹ בְּשַׁבַּת. כִּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים, כָּל שֶׁסָּפַק נַפְשׁוֹת דּוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְזוֹ מַכַּת הָאָזֵן אִם סָכְנָה הִיא מִרְפָּאִים אֹתָהּ בְּשַׁבָּת. רַבְּנֵי אַמְרֵי, מִבְּקֵשׁ אֶתָּה שְׁלֵא לְחוֹשׁ בְּאָזְנֶיךָ וְלֹא אֶחָד מֵאַבְרָיָה, הִטָּה אָזְנֶיךָ לְתוֹרָה וְאֶתָּה נּוֹחַל חַיִּים, מְנִיץ, שְׁנֵאמַר (ישעיה נה, ג) "הִטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שְׁמַעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם."

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה, כָּל מִי שֶׁמָּסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמַעַת תּוֹרָה תְּפִלְתּוֹ נִמְאָסֶת, שְׁנֵאמַר (משלי כח, ט) "מָסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמַעַת תּוֹרָה גַם תְּפִלְתּוֹ תוֹעֵבָה."

רַבִּי לִוִּי אָמַר, הָאָזֵן לְגוֹף כְּקִינֶקֶל לְכָלִים, שֶׁכֵּן הִקְיִנְקֵל כְּמָה כָּלִים נִתְּנִין עָלָיו וְאֵת נוֹתֵן מִגְמָר תַּחְתּוֹ וְכָלִם מִתְעַשְׂנִים, כִּךְ מֵאֲתִים וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אַבְרָיִם שְׁבָאָדָם הַזֶּה, עַל יְדֵי הָאָזֵן כִּלְן חַיִּין, מְנִיץ, שְׁנֵאמַר (ישעיה נה, ג) "שְׁמַעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם."

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם הִטִּיתְ אָזְנֶיךָ לְתוֹרָה, כְּשֶׁתְּבוֹא לְפִתַּח בְּדַבְרֵי תוֹרָה הַכֹּל מִשְׁתַּתְּקִים לְפָנֶיךָ וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֶיךָ, כְּשֶׁ שֶׁהִטִּיתְ אָזְנֶיךָ לְשִׁמְעַת דְּבָרֵי תוֹרָה. וּמֵהִיכֵן אֶת לְמַד, מִמִּשָּׁה רַבִּינוּ, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהִטָּה אָזְנוֹ לְתוֹרָה, בְּשַׁעָה שְׁבָא לְפִתַּח בְּדַבְרֵי תוֹרָה נִשְׁתַּתְּקוּ הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים וְהָאָזְנוֹ דְּבָרֵינוּ, מְנִיץ, מִמָּה שֶׁקְרִינוּ בְּעֵנִין (דברים לב, א) "הָאָזְנוֹ הַשְּׁמִים וְאֲדַבְרָה" וְגו'.

תורה ומוסר, כלן חייך. מניץ, שנאמר "שמעו ותחי נפשכם" הרי ששמיעת האזון מחיה את הנפש.

ומביא המדרש עוד מאמר על המטה אִזְנוֹ לְשִׁמְעַת תּוֹרָה הַנִּדְרָשׁ מֵהַפְּסוּק בְּפִרְשָׁתוֹ: אָמַר הַקַּב"ה, אִם הִטִּיתְ אָזְנֶיךָ רַק לְתוֹרָה וְלֹא לְשׁוֹם דָּבָר אַחֵר בְּעוֹלָם, מִידָה כְּגוֹד מִידָה, שְׁכַרְךָ יִהְיֶה שְׁכַשְׁתְּבוֹא לְפִתַּח בְּדַבְרֵי תוֹרָה, הַכֹּל [כָּל הַבְּרִיּוֹת] יִהְיוּ מִשְׁתַּתְּקִים לְפָנֶיךָ וְשׁוֹמְעִים אֶת דְּבָרֶיךָ, כְּשֶׁ שֶׁאֲתָה הִטִּיתְ אֶת אָזְנֶיךָ לְשִׁמְעַת דְּבָרֵי תוֹרָה. וּמֵהִיכֵן אֶת לְמַד זֹאת, מִמִּשָּׁה רַבְּנֵינוּ, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהִטָּה אָזְנוֹ לְתוֹרָה, בְּשַׁעָה שְׁבָא לְפִתַּח בְּדַבְרֵי תוֹרָה נִשְׁתַּתְּקוּ כָּל הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים וְהָאָזְנוֹ לְדַבְרֵינוּ, מְנִיץ מִמָּה שֶׁקְרִינוּ בְּעֵנִין הַשְּׁמִים וְאֲדַבְרָה" וְגו', וּמוֹכַח שֶׁגַם הַשְּׁמִים הָאָזְנוֹ לְדַבְרֵינוּ.

ממאורות המדרש

שבא לפתוח בד"ת נשתתקו העליונים והתחתונים והאזינו דבריו: ויתבאר עפ"י דברי התנחומא (סי' ב') שא"ל משה תנו דעתכם שלא תהיו מקטרגין על ישראל לאחר מותי אלא היו זכורים כאלו אני חי ועומד עליהם לבקש רחמים. כי לפי שטחיות הלשון שהזמינם לעדים, נראה כאלו ח"ו יהיו מקטרגין כאשר לא יזכו, אבל בפנימיות אינו כן אלא באשר הכל תלוי בזכות ישראל, אם זכו כולם מקבלים תועלת, ואם ח"ו להיפוך הוא להיפוך, א"כ אם יסתכלו בענינים בהכרח שכולם יעמדו לימינם לסייע להם שייזכו ויסתלקו המניעות, כי לתועלת עצמם יעשו, וזהו המכוון בהזמנתם לעדות, וע"כ כתיב בהם לשון האזינו, היינו שיטו אזנם ומעמקי דעתם מה דורש מהם: וזה שבמדרש הנ"ל ע"י שהטה אִזְנוֹ לְתוֹרָה היינו שהכין מעמקי לבו לתורה, לעומתו בשעה שבא לפתוח בדברי תורה נשתתקו העליונים והתחתונים והאזינו דבריו, שהוא כמשל הרוצה ומתכוין לעמוד על עיקר כוונת המאמר הוא שותק ומטה אָזְנוֹ לְשִׁמְעַת תּוֹרָה הַנִּדְרָשׁ מֵהַפְּסוּק בְּפִרְשָׁתוֹ: וְזוֹ מִדָּה בְּמִדָּה. (שם משמאל)

ומדרש כאן "הלכה אדם מישראל שהיה חושש באזנו מהו שיהא מותר לרפאותו בשבת, כך שנו חכמים כל שספק נפשות דוחה את השבת וזו מכת האזון אם סכנה היא מרפאין אותה בשבת. ויש להבין מה שייכת הלכה זו לפרשה זו, ועוד מהו זה אם סכנה היא דמשמע דלא פסיקא לי שסכנה היא א"כ אכתי לא השמיענו בדין האזון כלום, אלא הכל תלוי בהלכה הפשוטה וידועה לכל שספק נפשות דוחה את השבת, ומה השמיענו המדרש כלל, דמה לי אוזן מה לי אבר אחר, כל שסכנה תלויה בו דוחה את השבת.

ונראה דבא ללמוד מן האזון הגשמית לאזון הרוחנית דהיינו אִזְנוֹן מִצוֹת ה', דכמו האזון הגשמית יש בה פנימיות וחיצוניות, דהיציגית דחיצוניגית האזון היא ככל האברים שאינן דוחין את השבת דאין הסכנה תלויה בה, אבל פנימיות האזון שהיא סמוכה למוח סכנה תלויה בה ודוחה את השבת, וזה שאמר וזו מכת האזון אם סכנה היא היינו דיש שהיא סכנה היינו פנימיות האזון ויש שאינה סכנה היינו חיציגוניגית האזון, וא"כ הבא לשאול על מכת האזון צריכין לידע מקודם איזו מכה ואנה היא ולא כל אפיין שוין, וממנה תקיש לאזון הרוחנית דהיינו שמיעה ואיזון, יש שנכנס לפנימיות האזון היא קליטה במעמקי הלב, ויש שהיא רק בחיציגוניגית [ובלשון המקובלים היא נצח והוד דבינה]. וזה שסיים המדרש רבנן אמרי מבקש אתה שלא לחוש באזניך ולא אחד מאיבריך הטה אִזְנוֹךְ לְתוֹרָה וְאֵתָּה נּוֹחַל חַיִּים, היינו שלא תסתפק בשמיעה לבד אלא הטה אִזְנוֹךְ שֶׁהִיא יוֹתֵר עֲמוּקָה מִשְׁמִיעָה וְרֵאִי כְּמִ"ש (תהלים מה, יא) שמעי בת וראי והטי אִזְנוֹךְ, א"כ הטיית האזון היא אחר השמיעה והראי, וזה שסיים ומהיכן אתה למד ממש רבינו שע"י שהטה אִזְנוֹ לְתוֹרָה [שלא תסתפק בשמיעה לבד לשמוע הדיבור אלא הטה אִזְנוֹ היינו שהכין א"ע לזה ממעמקי הלב] בשעה

והמדרש רבה הלכה אדם מישראל שהי חושש באזנו מהו שיהא מותר לרפאותו בשבת, כך שנו חכמים כל שספק נפשות דוחה את השבת וזו מכת האזון אם סכנה היא מרפאין אותה בשבת. ויש להבין מה שייכת הלכה זו לפרשה זו, ועוד מהו זה אם סכנה היא דמשמע דלא פסיקא לי שסכנה היא א"כ אכתי לא השמיענו בדין האזון כלום, אלא הכל תלוי בהלכה הפשוטה וידועה לכל שספק נפשות דוחה את השבת, ומה השמיענו המדרש כלל, דמה לי אוזן מה לי אבר אחר, כל שסכנה תלויה בו דוחה את השבת.

ונראה דבא ללמוד מן האזון הגשמית לאזון הרוחנית דהיינו אִזְנוֹן מִצוֹת ה', דכמו האזון הגשמית יש בה פנימיות וחיצוניות, דהיציגית דחיצוניגית האזון היא ככל האברים שאינן דוחין את השבת דאין הסכנה תלויה בה, אבל פנימיות האזון שהיא סמוכה למוח סכנה תלויה בה ודוחה את השבת, וזה שאמר וזו מכת האזון אם סכנה היא היינו דיש שהיא סכנה היינו פנימיות האזון ויש שאינה סכנה היינו חיציגוניגית האזון, וא"כ הבא לשאול על מכת האזון צריכין לידע מקודם איזו מכה ואנה היא ולא כל אפיין שוין, וממנה תקיש לאזון הרוחנית דהיינו שמיעה ואיזון, יש שנכנס לפנימיות האזון היא קליטה במעמקי הלב, ויש שהיא רק בחיציגוניגית [ובלשון המקובלים היא נצח והוד דבינה]. וזה שסיים המדרש רבנן אמרי מבקש אתה שלא לחוש באזניך ולא אחד מאיבריך הטה אִזְנוֹךְ לְתוֹרָה וְאֵתָּה נּוֹחַל חַיִּים, היינו שלא תסתפק בשמיעה לבד אלא הטה אִזְנוֹךְ שֶׁהִיא יוֹתֵר עֲמוּקָה מִשְׁמִיעָה וְרֵאִי כְּמִ"ש (תהלים מה, יא) שמעי בת וראי והטי אִזְנוֹךְ, א"כ הטיית האזון היא אחר השמיעה והראי, וזה שסיים ומהיכן אתה למד ממש רבינו שע"י שהטה אִזְנוֹ לְתוֹרָה [שלא תסתפק בשמיעה לבד לשמוע הדיבור אלא הטה אִזְנוֹ היינו שהכין א"ע לזה ממעמקי הלב] בשעה

ד' אמות של הלכה

קניית ארבעת המינים בהקפה

ולאחר שבא החפץ ליד הלוקח הוא זוכה בו לגמרי, והוי שלו מהתורה, ע"ש.

ומרן החיד"א העלה ב"ברכי יוסף" (סימן תרנ"ח ס"ק ה) שאף על פי שלדעת הרמב"ן יש לומר שלא מועיל לצאת ידי חובה מן התורה כשקיבל את האתרוג במתנה אם קנה את זה רק מדרבנן, מכל מקום לפי מה שכתב הרב מהר"י נבון (בהג"ה ב"מחנה אפרים" שם) שכל שנטלו בתוך ידו וכיוון לקנותו לכולי עלמא קנה מהתורה, ששפיר דמי, ע"ש.

וכתב בשו"ת "בנין עולם" (יו"ד סי' נט), שכל המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש זה דוקא אם משך לשם קנין בלבד ולא לקחו לביתו, אבל אם משך את החפץ ולקחו לביתו לעשות בו כל צרכו והמעות זקף עליו במלוה, אין לך קנין גדול מזה, והכסף שהוא חייב זה כמו שזקף עליו במלוה והוא ענין אחר, ע"ש.

לכן לכתחילה טוב לשלם לפני כן, והמקל לשלם אחר כך יש לו על מי שיסמוך.

[ועיין עוד בספר "מאור ישראל" (ח"ב סוכה מו, ב) שהאריך בזה הרבה. וכן בספר "חזון עובדיה" (סוכות ת"ו) היקל בזה ופסק שקנין מדרבנן מועיל לדאורייתא. ומצאנו באחרונים ד' ביאורים איך קנין דרבנן מהני לדאורייתא. (א) מדין הפקר ב"ד הפקר. (ב) ע"פ מה שכתב החזון איש דקנין מועיל משום ה"גמירות דעת" שבדבר, וכיון שרבנן תקנו קנין, יש בזה גמירות דעת כמו בדאורייתא. [כן כתב הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ב"דרך אמונה" (ח"ב, פ"ט מתרומות ה"י בבאור הלכה), ע"ש ג] לא גרע מקנין סיטומתא, דמהני מדאורייתא. (ד) המוכר נתייאש והוי הפקר, וממילא הקונה זוכה בו].

(ברוך אומר, או"ח ג - הגאון רבי ברוך שרגא שליט"א)

שאלה: האם מותר לקנות את ארבעת המינים בהקפה ולשלם אחרי החג, מאחר והמצב הוא שההוצאות של החג מרובות?

תשובה: יש מחלוקת בגמרא (בבא מציעא מז, ב), אם מעות קונות או משיכת החפץ קונה, רבי יוחנן אומר שמהתורה מעות קונות, ומפני מה אמרי חכמים משיכה קונה? גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה. וריש לקיש אמר משיכה קונה אפילו מהתורה. ופסק מרן בשלחן ערוך (ח"י"מ סי' קצח ס"א) שהלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מדאורייתא, וצריך משיכה מדרבנן.

וכתב ה"מחנה אפרים" (הלכות קנין משיכה סימן ב) דלפי זה, אלה שקונים אתרוג כדי לצאת בו ידי חובה בחג הסוכות, ומשלמים עליו אחרי החג, לא טוב עושים, כי כל זמן שלא שילם עליו מעות, אפילו שהוא משך אותו, זה קנין רק מדרבנן כי מדאורייתא דוקא מעות קונות, ובאתרוג כתוב (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם" דהיינו משלכם, ונמצא שהוא לא מקיים את המצוה מדאורייתא כיון שהאתרוג אינו שלו, ע"ש.

והנה לפי חידושו, אין זה דין דוקא באתרוג, אלא אפילו אדם שקונה טבעת נישואין, צריך לשלם קודם ולא יקנהו בהקפה, כמו שכתב רבינו ירוחם (הובאו דבריו בבית יוסף אה"ע סי' כח) שהמקדש בחוב שיש לו על אחרים ב'מעמד שלשתן' מקודשת רק מדרבנן, כיון שקנין 'מעמד שלשתן' הוא מדרבנן.

אבל יש חולקים על זה וסוברים שקנין דרבנן מועיל אפילו להחשיב את הדבר כשלו אפילו מדאורייתא, כמו שכתב הגאון מליסא ("קהלת יעקב" סי' כח, דף מט סוף ע"ד) הטעם דכיון שקנאו במשיכה, הבעלים מפקיר את החפץ מצידו

ישמחו במלכותך שומרי שבת

כוחה של השבת

מעשה נורא מהסטייפלר זצ"ל

לרפואה שלמה, אני נכנסתי לקודש פנימה ובתנו נשארה בחוץ והגשתי את הפתק לצדיק הוא קרא את הפתק בקול כדרכו בקודש ואז החל לומר לי בלשון הזה, 'תשמעו טוב תאמר לבת שלו שנמצאת בחוץ שלא תדאג אביה יהיה בריא ושלם מכיון שילדיו חוזרים בתשובה' [ברא מזכה אבוה, הבן מזכה את האב] כששמעתי את הדברים הללו יוצאים מפיו, חיל ורעדה אחזתני מהיכן הוא יודע שהבת עומדת בחוץ, ומנין הוא יודע שהבת חוזרת בתשובה, מיד לקחתי את העט ורשמתי לו 'נכון, רק הבת חזרה בתשובה, אבל הבן עדיין לא חזר בתשובה', הוא קרא את הפתק ואמר לי 'גם הוא יחזור בתשובה במהרה. תגידי לאבא שיקבל על עצמו שמירת שבת ובזכות השבת תהיה לו רפואה שלמה במהרה'. אני בתור בעל תשובה טרי קיבלתי פה שיעור באמונה מהו כח התורה ומה הם הצדיקים פשוט רוח הקודש הופיע בחדרו של הצדיק, הסתכלתי על השעון והשעה

בספר "והכינו" מביא את הסיפור בזה"ל: את הסיפור הזה שמעתי מידידי היקר רמי [רם] פלר נ"י מבני ברק שאיתו קרה כל הסיפור הנפלא הזה עם רבינו הקדוש הסטייפלר זיע"א, וכך הוא מספר, בראשית דרכי של התשובה כשלמדתי בישיבת "נתיבות עולם" בבני ברק, הציעו לי שידוך להפגש עם בחורה חוזרת בתשובה, כשנפגשנו היא שאלה אותי, האם אני מכיר איזה רב גדול שיכול לתת ברכה לאביה, שהוא מאוד חולה במחלה הנוראה ושוכב ללא הכרה בבית החולים תל השומר והרופאים אומרים שהיום או מחר הוא הולך מהעולם, עניתי לה שמעתי על צדיק גדול והוא הסטייפלר אלא שהוא לא מקבל נשים אבל בכל זאת נלך לשם מחר בבוקר, אני יכנס ואת תחכי בחוץ, וכך היה למחרת בבוקר התייצבנו בביתו של הסטייפלר, מכיון שהצדיק לא שמע היטב התבקשו הבאים לרשום פתק, לכן רשמתי את שמו ושם אמו בלבד והוספתי

במשך השנה הבן ג"כ חזר בתשובה כהבטחת הצדיק, ורק אשתו עדיין לא חזרה בתשובה. הוא הקפיד כל יום שישי לכוון ולהדליק את הווידיאו שיקליט לו, וכך חי בלי שום מיחושים וכאבים במשך שנה תמימה.

כעבור שנה אחת ביום שישי אחד שכח לכוון את מכשיר הווידיאו והנה מתקרב הזמן של התוכנית ואז החלה מלחמה פנימית בתוכו, מצד אחד הוא רצה מאוד לא להפסיד את התוכנית ומצד שני הוא ידע שהוא חי בזכות השבת ששומרת עליו - אז ללחוץ על הכפתור או לא. כך נלחם במשך כמה דקות, ואז ברגע האחרון החליט ללחוץ על הכפתור...

תשמעו היטב מה קרה באמצע השבוע, קם בבוקר ואמר לאשתו שאינו חש בטוב, אשתו הזעיקה אמבולנס, ועד שהוא בא היהודי החזיר את נשמתו לבוראו. אשתו ראתה מה שקרה כאן, את הכוח הנפלא של השבת ששמרה עליו במשך השנה חזרה ג"כ בתשובה, וכעבור זמן התחתנה עם יהודי חרדי מלונדון ועברה לגור שם.

ומוסיף על כך שם בספר "הכינו": אמר הכותב בשומעי את הסיפור הזה שסופר לכמה גדולי ישראל, הם אמרו לי שמצוה לפרסם זאת כדי שיראו מהי כוחה של השבת. ומסיפור זה שאבתי את הכח לעשות את הספר "והכינו" כדי לזכות את עם ישראל במצות שמירת שבת קודש. ביום ג' שבט תשע"ט הייתי אצל הגאון הגדול שר התורה רבי חיים קנייבסקי צוק"ל והראיתי לו את הספר "והכינו", הוא ראה את הספר וקרא את הסיפור על אביו הסטייפלר זצ"ל, והתרגש מאוד, ובכה כמה פעמים. ואמר לי "יישר כח" והוסיף לברך את כל הלומדים בספר בברכת ברכה והצלחה [ברוחניות ובגשמיות], ואמר לנכדו שהיה נוכח שם להכניס את הספר לחדרו (כידוע שספר שהוא העריך מאוד ביקש להכניסו לחדרו). ושמח לראות את הספר שיביא את ברכת השבת לכל עם ישראל, ואת משיח צדקינו, כמו שאמרו חז"ל אם ישמרו ישראל את השבת מיד נגאלים, אמן וכן יהי רצון].

ראש השנה

מהרע - בזה אנו מראים על יחודו ית' שהשם הוא האלוקים ואין עוד מלבדו. אע"פ שמפורש בכתוב "כי חוק לישראל הוא, משפט לאלוקי יעקב", אין להסתפק בכך בידיעה לבד, אלא צריך לשנן לעצמו יסוד זה היטב היטב, (וגם ביציאת מצרים רואים שהתורה מצווה להזכירו בכל יום ויום שתי פעמים כדי שלא ישכחוהו).

♦ הגרי"ב זצ"ל שאל דלכאורה היה יותר מועיל להקדים יום הכפורים לראש השנה, שרק לאחר מחילת עוונות אפשר לבקש חיים מהש"ת. ותיירץ אמנם כן, אלא שלזכות למחילת עוונות ע"כ להקדים בהכרת המלכות ע"י ראש השנה. ונראה כי עיצומו של יום ראש השנה נותן סגולה לאדם שאף שעדיין חוטא מ"מ אם ילמד להבין ולקבל יסוד המלכות ויסוד היחוד השלם, הרי הוא נמצא כבר בדרגה של תשובה אמיתית ונכונה, שבסופו יוכל לתקן עצמו ולזכות ע"י למחילת עוונות. עוד יש לומר שעיקר עבודת האדם בעש"ת לחשוב ולברר איך מצבו ומדרגתו וכמה הוא דבוק בה' שע"י שחזור בתשובה ונדבק בקב"ה יוצא מבחינת 'בינוני' והולך בדרך טובה. ובזה מובן למה ראש השנה קודם ליום הכפורים כי העיקר הוא להיות דבק בה' וזה תלוי לפי מדרגת קבלתו במלכות שמים בראש השנה שכפי שקיבל עול מלכות שמים ואמונה וביטחון כך יזכה להידבק בו ית', והעיקר לזכות בדביקות בהש"ת אבל בזמן שחסרה אצלו ההכרה האמיתית במלכות אזי יחסר לו בהתשובה ובכפרה. (מריבי יחזקאל לעושינין זצ"ל)

היתה שמונה בבוקר הודיתי לצדיק ויצאתי מחדרו נפעם ונרגש, סיפרתי לבתו מה שהצדיק אמר ואמרתי לה בואי ניסע מהר לבית החולים תל השומר לראות מה שלומו, כשהגענו לחדרו ראינו מסביבו רופאים רבים, בתחלה חששנו לבאות אבל כשהתקרבונו למטתו פרצנו בצחוק נורא, פשוט לא להאמין אותו חולה שהיה כבר בלי הכרה וסופו קרב יושב על המטה ללא מכשירים וצועק אני רוצה ללכת הביתה אני בריא והרופאים עומדים מסביבו לא מאמינים למראה עיניהם ומנסים לבדוק מה קרה איך זה שפתאום הוא התעורר מתרדמתו.

וכך סיפרה לנו האחות שהיתה ליד מיטתו שפתאום בשעה שמונה בבוקר הוא התעורר והחל לזרוק מעל עצמו את כל המכשירים והתיישב על המטה ושאל איפה אשתי אני רוצה ללכת הביתה, האחות נבהלה מאוד ורצה לקרוא לרופאים, והנה אתם רואים שאפילו הם נדהמים איך זה שהבן אדם הזה בריא לחלוטין, מה קורה כאן.

אשתו הגיעה מהר ולא האמינה למראה עיניה היא ניסתה לומר שישאר לבדיקות, אך הוא ענה לה נחרצות אני מרגיש מצויין אין טעם להשאר בבית החולים, הוא חתם שהוא מוכן להשתחרר על אחריותו, אז ניגשנו אליהם וסיפרנו להם שאנחנו באים מהצדיק וממש באותו רגע שהוא בירכו הוא התעורר לתחיה, והוספנו לו שהוא ביקש לטובתו שיקבל על עצמו שמירת שבת, ואכן הוא אמר שהוא מוכן, אלא שיש לו קצת בעיה הוא רגיל ביום שישי כלילה לראות איזה סידרה של סרטים בטלוויזיה האם אפשר לפתור את זה, אמרתי לו שיש מכשיר וידאו חדש שיצא אז ואפשר לתכנת ולכוון אותו מלפני השבת והוא מקליט את התוכניות אבל אני צריך לשאול רב האם זה מותר, והרב אמר מכיון שאם לא ירשו לו הוא ידליק את המכשיר אז זה עדיף בדיעבד.

ואכן הבאתי לו את המכשיר, והוא החל לשמור שבת, ישב בביתו לא נסע אלא ישב עם משפחתו ונח בביתו, גם לעבודתו הוא חזר לתדהמת העובדים שלא חשבו לראותו.

♦ מלכויות זכרונות ושופרות - באמת כל אלו הם דבר אחד, כי בזה שיש מלכות מתחייב שיש משפט, לזכור מעשי בני אדם ולתת ציונים ולשלם לאיש כמעשהו וכפועלו. וכן שופרות, אופן נתינת המצוות מעמד הר סיני באימה יראה וכו' וכל אלו יוצאים ממלכות.

♦ יש ארבע מדרגות, "זכרנו לחיים", "מלך חפץ בחיים", וכתבינו "בספר החיים" למענך "אלוקים חיים", והם כנגד חיים של עולם הזה, חיים של עולם הנשמות, חיים של תחיית המתים, חיים של עולם הבא. [מין המשגיח זצ"ל היה אומר כשמתפללים "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים", צריכים לכוון שיש כל מיני חיים, ישנם חיים שחי האדם למען גופו, תאותו, כבודו ושלטונו, אבל יש אנשים שחיים למען שמו ית' ומהבוקר עד שהולכים לישון חושבים רק איך לעשות יותר ויותר למען קיום תורה מצוות ומעש"ט אני בעצמי בני ביתי וכל סביבתי, וזה מה שמבקשים מהקב"ה: "וכתבנו בספר החיים למענך" לא חיים למען הגשמיות אלא למען הקב"ה (רבי שלמה ברעוודא זצ"ל). ראינו על מין המשגיח זצ"ל שעיקר תפילותיו בימים נוראים אינם אלא לבקש את החיים, והיה מאריך מאד בבקשת "כתבנו לחיים מלך חפץ בחיים", והיה אומר שכל מי שאינו מתייגע בבקשה זו הרי הוא כמאבד את עצמו לדעת (רבי חיים וולאקין זצ"ל)].

♦ ראש השנה הוא יום מלכות והיחוד - בעשותנו הטוב וסור

תמרים¹

המחטיאות, כי הם השונאים והמשניאים שנאה אמיתית, לא שנתפלל עתה על אבדן האויבים, כי די לנו בהתפללנו על הצלת נפשותינו". עכ"ל⁸.

וב"פרי מגדים" איתא⁹, ד"שונאינו" הם המקטרגים הנכבאים ע"י העבירות¹⁰. ו"לפי זה, כוונת הבקשה היא לכאורה שיתמו ויתבטלו אלו המקטרגים.

וב"דברי יציב"¹² גם כן פירוש ד"שונאינו" היינו המקטרגים הנכבאים ע"י העבירות. אך הוסיף דיש

יהי רצון מלפניך [ה' אלהינו ואלהי אבותינו] שיתמו שונאינו².

לשון "יתמו" היינו לשון איבוד וביטול. כלומר, שיתבטלו מן העולם לגמרי³. ולשון "שונאינו", כפשוטו היינו בני אדם השונאים⁴ אותנו⁵. ולא יכוין חס וחלילה לשונאי אשר מבני ישראל המה⁶, אלא כוין לשונאי מאומות העולם.

אולם המאירי⁷ כתב וז"ל: "והכונה בהכרתת השונאים ר"ל על הדעות הכוזבות והכוונות

1. אוכלים תמרי (כמבואר בכריתות ו. ובהוריות יב.) משום דמתקי (ב"י סי' תקפ"ג ע"פ ר"ש) כריתות, וכמובא לעיל פרק ד' הערה ז).

2. כן איתא בשו"ע סי' תקפ"ג ס"א, וכ"ה בסידור היעב"ץ ובסידור קול יעקב ובמחזור מקראי קודש ועוד. ובכף החיים אי' "אויבינו וכו'" (הובא בנטעי גביראל עמ' ר"ל, 'טבלא שנדפסה בירושלים לפני כמאה שנים', וכתב שכאותו טבלא נהג בעל דברי יציב זצ"ל, וכתב שם 'שיתמו שונאינו ואויבינו', אע"פ שבדברי יציב סי' רנ"ג כתוב 'שיתמו שונאינו' וכלשון השר"ע). ובאבודרהם כתב "שיתמו עונותינו". ונוסחת הכלבו, "שיתמו שונאינו עם כל חטאתינו". ולמנהג הספרדים (כפי הנדפס במחזור 'בית תפלה' הוצאת 'מילר'), "שיתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו".

3. כף החיים (סימן תקפ"ג ס"ק כ"ה)

4. כתב רבינו בחיי (דברים ל, ז) דיש הבדל בין 'אויב' ובין 'שונאי', דשונאי ירע לו על דרך הרחמנות, אבל האויב לא ישים לו רחמים, כי בלבו איבה עולמית, והוא מלשון 'אבוי', על שם שהנופל בידו צועק 'אוי ואבוי'.

וכתב המלבי"ם (במדבר י, לה) דהאויב, איבתו גלויה, והם המקובצים למלחמה, אבל שונאים אינם מקובצים למלחמה, רק שומרים שנאה בלב, והם לא יתחילו כלל להכין צבא למלחמה. וכע"ז אי' בפ"י הגר"א (אסתר ט, א) דאויב הוא הרוצה לעשות רעה בעצמו, ושונאי הוא השמח ברעתו אבל אינו עושה כלום (ועין במקורות וביאורים על פי הגר"א על מגילת אסתר, לר' חנן דוד נובל, מש"כ בשם הגר"א בענין זה במקומות אחרים). ודומה לזה כתב בעץ יוסף (בסידור אוצר התפלות בפ"י אבינו מלכנו) דאויב הוא הרודף אחר חבירו להרע לו, ושונאי הוא השמח בצרת חבירו.

אבל בהעמק דבר (במדבר שם ודברים שם) אי', דאויבים היינו המקניטים בפה (חוץ מאויב' דפ' משפטים, דשם ר"ל אויב בלב בלבד, וכדמשמע מתרגום אונקלוס שם). והשונאים, הם שרודפים בפועל. והוסיף, דאויב הוא גרוע משונאי, משום שקשה יותר לסבול הקנטה בפה מרדיפה במעשה (ע"ש מש"כ בדברים שם).

5. וכ"מ בספר האגודה (סוף ר"ה, גבי 'יכרתו שונאינו'), דר"ל שונאי ישראל. וכ"כ בבא"ח פ"ר נצבים אות ד'.

6. וכמו שכתב באלף המגן (סי' תקפ"ג אות ט"ו, גבי יכרתו שונאינו). וז"ל: אל ישים מגמתו חס וחלילה להתפלל על שונאי אשר מבני ישראל המה, פן יהיה דבר זה בעוכריו בזה היום וכו' מאחר כי אינו בשלם עם אחיו בניי, ונוקם ונוטר רעה בלבבו. ובאותו מדה ימודדו לו וכו', דאם מוותר על שונאי העושים לו רעה, גם מהשמים יוותרו לו על עוונותיו ג"כ. ואפ"י אם שונאי המה רעים וחטאים לה' מאוד, מ"מ יתפלל עליהם שיחזרו בתשובה וכו'. עכ"ל. וכענין זה מצינו בברכות (י, ז), דלא יתפלל שימותו, אלא יתפלל שיחזרו בתשובה. ובעיון תפלה (בסידור אוצר התפלות, בפ"י 'עלינו לשבח' שחרית) אי', דאמירת 'עלינו לשבח' היינו לומר דכל מה שהתפללנו על אבדן רשעים, אין כוונתנו אלא על אבדן רשעתם אבל לא על מפלתן. כי אין הקב"ה

שמח במפלתן של מעשה ידינו (ע"ש).

7. חיבור התשובה (מאמר ב' פרק ב', עמוד 266, גבי הכרתת השונאים)

8. ולפום ריהטא כוונתו ליצר הרע, המתגבר על האדם בכל יום ומבקש המיתו (סוכה נב) שהרי היצר הרע נקרא 'שונאי' (סוכה שם), ומבקש להכשיל אדם בחטא. אולם, לשונו סתום לפ"ז, שהרי לא הזכיר היצה"ר כלל. ובהוריות (יב) כתב וז"ל: שונאינו ר"ל שונאי הנפש, והם העונות. עכ"ל. ואפשר לומר שזהו כוונתו גם במש"כ 'הדעות הכוזבות והכוונות המחטיאות', שהם הנכבאים מן העונות על דרך מה שאמרו (אבות פ"ד מ"ב), 'עבירה גוררת עבירה'. עוד אפשר לומר שהדעות הכוזבות והכוונות המחטיאות באין ע"י המקטרגים הנכבאים מן העונות, המוזכרים בפנים בסמוך (ועיין מה שיתבאר בזה שם). ואולי זהו גם כן כוונת המאירי בהוריות ששונאינו הם העונות, שהרי התומר דבורה והאור החיים הקדוש (הובאו דבריהם בסמוך, הע' מו) קראו לאותו מקטרג 'עון', ר"ל המקטרג הנכבאי ע"י העון.

9. מה שכתב בזה (סימן תקפ"ג ס"ק א), על 'יהי רצון שיכרתו שונאינו'. וז"ל: י"ל דעונות נכבאים מקטרגים. ועיין בהערה הקודם (למעלה, הע' מד), שכתבנו דאפשר שכוונת המאירי היינו כדברי הפמ"ג. שו"ר בשו"ת דברי יציב (סי' רנ"ב) שכתב שהפמ"ג כיוון בזה לדברי המאירי (בהוריות).

10. וכדתנן (אבות שם מ"א) "העובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחד (דברי יציב סימן רנ"ב ורנ"ג), ולשון 'קטיגור' היינו מלשון 'קורא תגר' (רש"י שם), והוא המלשין ומליץ רעה על האדם לפני המלך, ומשתדל להמיתו (על פי פירוש הרמב"ם ורבינו יונה שם). וכתב בתומר דבורה (ריש פ"א במידה הב' נושא טז) וז"ל: הרי אותו קטיגור עומד לפני הקב"ה ואומר, 'פלוגי עשאני'. ואין בריאה מתקיימת בעולם אלא בשפעו של הקב"ה, והרי המשחית הזה עומד לפניו ובמה מתקיים, הדין נותן שיאמר הקב"ה 'איני זן משחיתים, ילך אצל מי שעשאו ויתפרנס ממנו'. והיה המשחית יורד מיד ונוטל נשמתו או כורתו או נענש עליו כפי עונשו, עד שיתבטל המשחית ההוא. ואין הקב"ה עושה כן, אלא נושא וסובל העון. וכמו שהוא זן העולם כולו, זן ומפרנס המשחית הזה עד שיהיה אחד משלשה דברים, או ישוב החוטא בתשובה ויכלהו ויבטלהו בסגופיו, או יבטלהו שופט צדק ביסורים ומיתה, או ילך בגיהנם ושם יפרע חובו. עכ"ל (וע"ש בכל דבריו). וכתב באור החיים הקדוש (פ' אחרי מות טו, ז) בבאיור משנה הנ"ל: ומפורשים הדברים באר היטב על פי דברי הזוהר הקדוש (ח"ג ריד.), ובהשכלת מושכל עליון על פי האריז"ל לבאי בהיכלי מלך: כי מהעבירה עצמה יולד דבר רע, שהוא עצמו העון שעשה, ובידו נמסר עושהו וכו'. כיון שהחטא שעושה האדם נכבאי ממנו הנפרע מעושהו, ממילא באבוד המשחית אין משחית. עכ"ל.

11. ומה שקוראין לעבירות דרך רמז בלשון 'שונאינו', ואין מזכירין אותן בפירוש, היינו לפי שאין מזכירין חטא בראש השנה כדאי בזהר (תוצה קפו ע"א) (שו"ת דברי יציב סי' רנ"ב).

12. סימן רנ"ג.

כת דיליה²¹, וכוונת הבקשה שלא יוכלו לעשות לו שום רעה, ושלא יכולו לקטרג עליו.

ועל דרך זה אפשר להוסיף, ד'שונאינו' היינו יצרנינו הרע, וכוונת הבקשה שיצילנו מיצר הרע^{22, 23}.

עוד אפשר דכוונת הבקשה שישחוט יצר הרע, כלומר שיביא ימות המשיח²⁴, זמן שעולתה תקפץ פיה וכל הרשעה כעשן תכלה ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם²⁵.

החטא לגמרי, אלא מרחיקו (וכתוב בתהלים קג, יד). כדי שיעשה ממנו זכויות אחר שיחזור לשוב מאהבה.

16. כמבואר בסוכה נב:

17. והוא לשון רבים, לכלול יצר הרע של כל אחד ואחד.

18. בדבריו יציב שם דימהו להא דאי' בירושלמי סוף ברכות שאברהם אבינו הפך יצרו הרע לטוב.

19. עע"ש בירושלמי סוף ברכות, דאע"פ שאברהם אבינו ע"ה עשה יצר הרע טוב, דוד המלך לא היה יכול לעמוד בו, והרגו בלבבו. ופי' שם בפני משה, שלא היה יכול לעשות שלום עמו, והרגו כלומר כפה אותו לעשות רצון בוראו.

20. סי' תקפ"ג אות ט"ו, גבי 'יכרתו שונאינו'. וז"ל: גם לכויין על שונאינו מאומות העולם, אין זה מהכוונה. רק העיקר, יכוין על ס"מ וכל כת דיליה הבאים להתיצב לפני ה' לקטרג עליו. והמה באמת שונאי נפשו ומבקשי רעתו. ולכן מתפלל עתה שלא יוכלו לעשות לו שום רעה, ושלא יוכלו לקטרג עליו, כמבואר כל זה בספרי מוסר והמקובלים באורך, עיי"ש דבריהם הקדושים. עכ"ל. שור' כעיי"ז בכף החיים (ס"ק י"ב),

וז"ל: כרתו, יכרתו שונאינו וכו', והיינו שיכוין על השונאים והאויבים המשטינים והמקטרגים למעלה שלא יקטרגו ביום הדין ולא תעשינה ידיהם תושיה. עכ"ל.

21. ע"ע בב"ב דף טז. דהוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות.

22. שוב מצאתי כזה בספר ברוך אשר נתן להג"ר אהרן יהושע פסין שליט"א

23. ואחד משמות יצה"ר הוא מכשול (סוכה נב); וע"ע חובות הלבבות שער יחוד המעשה פרק ה'. ותיבת "תם", עיין רש"י (בראשית כה, כו ד"ה תם) וז"ל: אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו; מי שאינו חריף לרמות קרוי תם. עכ"ל. וברד"ק (בראשית ו, ט) כתב: תמים: שלם בלי שום דופי. וע"ע רש"י זבחים (דף קטו. לענין נח) שפירש "תמים בדרכיו": "עניו וסבלן".

24. וכדדריש רב יהודה (סוכה נב): לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו.

25. ואע"פ שעיי"ז לא נקבל כ"כ שכר, דהעיקר אצלינו היינו קידוש ה' ועשיית רצונו ית' (עיין שפתי חיים אמונה ובחירה ח"ב מאמרי דרגות הבחירה סוף מאמר ג' בשם החפץ חיים, וע"ע חזו"א אמונה ובטחון פרק א' סי' י"ג, מעשה בחסדי אהרן, וע"ע סדור אוצר התפלות על 'ונתנים רשות זה לזה' מש"כ בשם ספר באר מים חיים).

לפרש תיבת "יתמו" מלשון תמימות, כלומר שנזכה למדרגת תשובה מאהבה^{13, 14} שעיי"ז לא יכרתו המקטרגים שנבראו, אלא "יתמו" ויתהפכו לטובה¹⁵.

ועל דרך זה יש לפרש "שונאינו" היינו יצרנינו הרע¹⁶, וכוונת הבקשה "שיתמו" ויתהפכו¹⁷ יצרנינו הרע לטובה^{18, 19}.

ובאלף המגן²⁰ פירש ד"שונאינו" היינו הס"מ וכל

13. היא התשובה הראוי לחושבי ה', לחשוב כמה טובות הבורא עליו וכמה חסדים וכו' (דרושי צ"ח דרוש א, אות ט"ה), והוא תשובה עקרית (צ"ח שם דרוש ג' אות ה', וע"ע סוטה לא. דגדול העושה מאהבה מן העושה מיראה). אך האדם נשתקע בקליפה, והטומאה גוברת עליו ואי אפשר לו להנתק בבת אחת לגמרי, אלא צריך להפרד מעט מעט. ולכן, מתחילה צריך לשוב מיראה, ואחר שנחלש היצה"ר, שוב יכול לשוב מאהבה (ועיי' בסמוך, הע' נא, מש"ב בשם החת"ס, שכיון שנסתלק כח היצה"ר ע"י תשובתו מיראה, קרוב לודאי שישבו אח"כ מאהבה), ומתוך שלא לשמה בא לשמה (צ"ח שם, אות א', וע"ש כל הדרוש). ואמרו חז"ל (יומא פו:), דבתשובה מאהבה העבירות נעשות לו זכויות (עיין מש"ב בזה במשנת ר' אהרן ח"ב שער ג' עמוד קנא), וכל כזית של בשר נבלה שאכל הר"ל כאילו אכל קרבן פסח בירושלים וכדו' (דרשות חת"ס, ח"א עמ' י"ט ד"ה הוא). ויש לציין, דאי' בדרשות חת"ס (ח"א עמ' כ"ז ד"ה ובהפטר) דאע"ג דאחז"ל בתשובה מיראה נעשים זדונות כשגגות ומכשול, מ"מ בהצטרף לזה גם תפלה וצדקה, שיהיה תשובה תפלה וצדקה, נעשים מהם זכויות. ובדרושי הצ"ח (דרוש ד אות ח', ע"ש) אי', דבעשרת ימי תשובה "אפי' ע"י תשובה מיראה ג"כ יכול להיות שזדונות נעשו זכויות".

14. אך קשה (ובאמת, קושיא זו קשה בכמה תפילות, שהרי מתפללים בכל יום השיבנו אבינו לתורתך וכדו'), איך שייך עזרת ה' בדבר התלוי בבחירה (וע"ע מש"כ לקמן, אצל שירבו זכויותינו). וז"ל שהכוונה שיעזרו להתעורר בתשובה ביתר שאת. עוד י"ל דהוא תפילה על הסתלקות יצה"ר. דעיי"ז קרוב לודאי שנעשה תשובה מאהבה. וכמו שכתב בחת"ס (תורת משה, פ' וילך, דרוש לערב ראש השנה, והבאנו דבריו בסמוך, הע' נא), שאם נסתלק כח יצר הרע ע"י תשובתו מיראה, אז קרוב לודאי שישבו מאהבה אח"כ (וע"ע למעלה, הע' מט, מש"כ בשם הצ"ח). וע"ע מה שיתבאר לקמן (הע' קד) אצל 'שירבה זכויותינו', ששייך להתפלל על עזרת הקב"ה בדבר התלוי בבחירה.

15. והיינו 'תמים' מלשון הולך בדרך תמים. ועיין בחתם סופר (תורת משה, פ' וילך, דרוש לערב ראש השנה). דכתב דזוהו כוונת התפילה 'תשליך במצולות ים כל חטאתם' (שהוא פסוק במיכה ז, יט), דמוסיפים 'במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם'. משום שכיון שהשב מיראה זדונותיו נעשות לו כשגגות (כדאי' ביומא פו:), טוב לו שהקב"ה ימחה החטא לגמרי. ואע"פ שאפשר שיזכה אח"כ לתשובה מאהבה ויתהפכו לזכויות, אינו מאמין בעצמו. ולכן אומר לא הן ולא שכרן, אלא ימחו לגמרי. אבל הקב"ה אוהב ישראל ויודע יצרם הטוב, שאם נסתלק כח יצר הרע ע"י תשובתו מיראה, אז קרוב לודאי שלאחר מכן ישובו מאהבה, לכן הקב"ה לא מוחה

לדעת על מה לבקש (מתוך ספר "שש באמרתך")

נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה? זה התפלל תפלה שלמה -נענה, וזה לא התפלל תפלה שלמה - לא נענה". ומפרש רש"י: "שלמה - נתכון". מהי תפלה שלמה? תפלה בכוונה. נשאלת השאלה: האם יש מציאות שבה אדם עומד על הגרדום ומתפלל שלא בכוונה? ברור שהוא מתפלל בכל כח כוונתו להנצל! והתשובה היא: אמנם גם הוא התפלל לחיים, אבל בסתר לבו הוא

תפלה שלמה - בכוונה

כשבאים ליום הדין, עלינו לברר: במה תלוי האם השנה הבאה תהיה, חלילה, שנה של חורבן או שנה נפלאה ופוריה?
אומרת הגמרא (ראש השנה יח ע"א): "שנים שעלו לגרדום לדון ודין שוה, זה ירד זה לא ירד, זה ניצל זה לא ניצל. מפני מה זה ירד זה לא ירד, זה ניצל זה לא ניצל? זה התפלל ונענה, וזה התפלל ולא

ונושאת תפילה: רבונו של עולם, אני רוצה בך! ואם לא תתן לי, יש לי עצה: אני אסתר מפני בעלי ואהיה סוטה, ואז הוא יקח אותי לכהן שישקה אותי במי המרים ואני אתבייש לחינם, ואתה הרי הבטחת שאם הסוטה נקיה והתביישה לחינם, היא תזכה לבן.

היא היתה מוכרחה להתפלל זאת בלחש, מפני שעלי הכהן הגדול ישב שם, ואם הוא היה שומע שזאת התכנית שלה, הוא לא היה משקה אותה כסוטה. מר לה מאד, והיא מתפללת בלחש ובבכי עם כל הלב, ואכן את כל הלכות תפילת שמונה עשרה לומדים ממנה. היא מסיימת את התפילה, ועלי הכהן הגדול פונה אליה ושואל: 'ראיתי באורים ותומים שאת שכורה, מדוע השתכרת?'

נתאר לעצמנו: אדם טורח ביום צום לבוא אל המשכן להתפלל, ומוציא את הנשמה בתפלתו, והכהן הגדול בא ואומר לו: 'אני רואה באורים ותומים שאתה שכור!' - כמה זה פוגע! אם ניגש סתם כך לאדם מן הישוב גם כשהוא לא באמצע תפלתו ונאמר לו שהוא שכור, הוא ירגיש פגוע עד עמקי נשמתו, וכאן גדול הדור בכבודו ובעצמו אומר לה שהיא שכורה, היש עלבון גדול מזה?

ומדוע באמת הוא אמר לה כך?

מהותו של שכור היא, שזולת היין שמולו הוא לו רואה מאומה. אמר לה עלי: הטרחת את עצמך לבוא למקום המקודש ביותר, ובמקום להתפלל ולבקש מהקב"ה שעם ישראל יתחזק באמונה וגם כל העולם יקראו בשם ה', את מתפללת רק על עצמך? אם כן את דומה לשכורה!

חנה שומעת את דבריו ואומרת: "לא אדני, אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי, ואשפך נפשי לפני ה'" (שמואל א, טו). אני מבטיחה לך, שאם יולד לי בן הוא לא ישר אצלי, אלא אני אשאיל אותו לבית המקדש ולעבודת ה' כל ימיו. אמר לה עלי: אם כך, חזרי לביתך וה' יתן לך את שאלתך, מפני שגם כשהתפללת על עצמך חשבת גם על כבוד שמים, ולא היית כמו השכור שמתעניין רק בבקבוק היין, וגם לא כמו הכלב שמתעניין רק בבשר שמולו וצווח הב הב.

יש אדם שמתפלל בראש השנה על כבוד שמים, וחופץ מזה לא מעניין אותו מאומה. "אלקיני ואלקי אבותינו, מלך על כל העולם כולו בכבודך", "וידע כל פעול כי אתה פעלתו" - שידע שהוא לא יכול להזיז את האצבע שלו לפני שהכריזו על כך בשמים. "ויבין כל יצור" - אדם צריך לדעת שכל מה שהוא מבין ומשיג זה רק בגלל שה' יתברך נתן לו את השכל וההבנה להשיג זאת, "ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה" - מי שיש לו מעט לב ונשמה, צריך לצעוק על חוסר כבוד מלכות שמים בבריאה, ולבקש על שם ה' המחולל. כמה יהודים לא מכירים את הקב"ה ולא מבינים מה הם מפסידים, ואבא שלנו בשמים נמצא בצער: כמה בנים לא מכירים אותי.

ומה מעניין אותנו? שטויות והבלים! עלינו לזכור שבראש השנה אנחנו שייכים למתן תורה, מפני שביום הזה הקב"ה פותח את כל הרקיעים ואז רואים שאין עוד מלבדו. כל אחד הוא בן של הקב"ה, ויכול ללמוד עמו בחברותא, כמו שאומרת המשנה (אבות ג, ט) שגם אחד שיושב ולומד - שכינה כנגדו. לשם אנחנו שייכים!

"מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך". ביום הזה אנחנו צריכים לבקש על כבוד שמים, שכל דרי העולם יראו את השגחת ה' ואת הברכה שיש להולכים בדרכי התורה והמצוות, ושהקב"ה יסלק את הסתר הפנים.

דרוש ל"ו (לפני התקיעות) מבעל ה"שפע חיים" צוק"ל לראש השנה

הקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, ע"כ המדרש. ויש לבאר, במה נתייחדו בני ישראל שיודעים לרצות את בוראם בתרועה יותר מאומות העולם. הנה נתאחרה השעה ועלינו למהר, כי למחר חל ערב שבת קודש

כבר מיואש, ואומר: מה שהיה יהיה, ולכן אין תפילתו שלמה. לעומתו חברו התאמץ והתפלל יותר: רבונו של עולם, אני רוצה חיים, "זכרנו לחיים!" ואני לא מעוניין בחיים גרידא, אלא בחיים שאתה חפץ בהם - "מלך חפץ בחיים", ואני מבטיח לך שהחיים האלה יהיו מקודשים למילוי רצונך - "למענך אלקים חיים". אם אדם מתפלל כך, הרי שתפילתו שלמה, ועל כך אומרת הגמרא שגם אם הוא כבר הגיע למצב שהעלו אותו לגרדום, מורידים אותו ממנו!

וזכות התפילה מועילה לא רק ביחס לאדם עצמו, אלא גם ביחס לעולם כולו, אומר ה"חפץ חיים" צ"ל: כח התפילה הוא כה גדול, עד שהוא יכול להטות את כף המאזניים שבה שוקלים את החובות והזכויות לאמצע, כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה י, ה): "תפלה עושה מחצה".

על כל אחד לחשוב שהוא גנרל במערכה, כיון שאם אחד מאיתנו יתפלל קצת יותר בכוונה ויצעק יותר, יתכן שהתפילה שלו היא זו שמכריעה את הכף, ובאותו רגע בידו להביא את הגאולה השלמה. ומאידך, אם אחד התרשל בתפילתו והיה קצת עייף, יתכן שחלילה כף החובה תכריע, ובשנה זו יגברו חלילה אויביו מסביב, החיזבאללה בצפון והחמאס בדרום, וחיי יושבי ארץ הקודש יהיו קשים מנשא, לא עלינו.

בתפלת ראש השנה אפשר לעשות מהפכה

סיפר רבי מנחם שטיין שליט"א: מעשה באשה שכל הרופאים אמרו לה שהיא לא תוכל ללדת לעולם. היא באה לאחד מגדולי ישראל, והוא אמר לה "בראש השנה אפשר לעשות מהפכה בתפילה, כיון שבו כל הבריאה מתחדשת, וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי ראש השנה כא, א) שבכל הקרבנות נאמר "הקרבנתם" ואילו בקרבן ראש השנה נאמר "ועשיתם": "אמר להן הקב"ה: מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום, מעלה אני עליכם כאלו נבראתם בריה חדשה. תבקשי מה' שיתן לך גוף חדש!"

כאשר קראו בבית הכנסת ביום הראשון של ראש השנה את ההפטרה המספרת על עקרותה של חנה, תפילתה בבית המקדש והישועה לה זכתה, מררה האשה בבכי בעזרת נשים ועמה בכה גם כל הקהל, ותשעה חדשים לאחר מכן-נולד לה בן! זהו שאומר הירושלמי: "מעלה אני עליכם כאלו נבראתם בריה חדשה!"

לבקש על כבוד שמים

הבה נתבונן בסיפור של חנה. היא יושבת בבית עצובה בגלל שלא זכתה לילדים ולא אוכלת, ופנינה צרתה יושבת עם עשרה ילדים, שבודאי מקיימים רעש גדול. פנינה מחלקת לכולם את האוכל, ואומרת: "לא לחטוף, יש מספיק לכולם". ואז היא פונה אל חנה ושואלת: "חלקת כבר את האוכל לילדים?" וכך היא ממשיכה ודורכת לה על הפצעים: "הבאת לילדים את כל המנות?" חנה שומעת את חרפתה, ובעלה אומר לה: "קחי שתי מנות". היא אומרת לו: "אני רוצה ילדים". והוא משיב: "מדוע את צריכה ילדים? הרי אני טוב לך מעשרה בנים". ומה הפלא? לו כבר יש עשרה מפננה, ומחנה הוא כבר התיאש לגמרי, כי לפי מדרש אחד היא היתה עקרה במשך 19 שנה וששה חדשים, ולפי מדרש אחר היא היתה כבר בת מאה וארבעים שנה, ומדוע שלא יתיאש ממנה!?

חנה הולכת בעצומו של צום יום הכפורים למשכן שבשילה

במדרש (ויק"ד כט, ד): א"ר יאשיה, כתיב (תהלים פט, טו) "אשרי העם יודעי תרועה", וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להן וכו' ואמרת "אשרי העם יודעי תרועה" וכו', אלא אשרי העם אלו ישראל שיודעים לרצות את בוראם בתרועה, מה עושה

השנה בשבת ציוו חכמינו ז"ל (ראש השנה כט, ב) לבטל מצוה נשגבה זו, משום גזירה שמא יעבירונו, היינו מחמת נדנדוד קל שמא ימצא יהודי אחד מני אלף שיכשל בחילול שבת כזה עכדה"ק. ולכבוד השבת אנו גם ממחרים בתפילה כשחל בערב שבת, וזהו לימוד שאנו מבטלים את כל רצונותינו בעבור כבוד ה' וקיום מצוותיו. זהו שאמר הכתוב, "אשרי העם יודעי תרועה", אשרי העם אלו ישראל שהם יודעי ערך תרועה, אשר בכח סגולת התקיעות אפשר לפעול כל מילי דמיטב, ובזה תלוי חייהם בעולם הזה ועולם הבא, ואעפ"כ "ה' באור פניך יהלכון", דכשנוגעים הדברים לקיום רצון ה', הם משליכים מנגד את צורכי גופם ונשמתם ובאור פניך יהלכון לעשות רצון קונם, ובזה מצויינים בני ישראל בלבד, ולא אומות העולם [יום א' שנת תשמ"א].

דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב מדברי מרן הפ"ח חיים זצוק"ל

עשרת ימי תשובה שאז הקב"ה מתקרב עוד יותר אל האדם. אולם כל זה הוא רק בעולם הזה, אבל בעולם הבא אי אפשר לשער עד כמה רחוק יהיה האדם מהקב"ה. המרחק ממדריגה אחת לשניה רחוק כמו מן השמים להארץ ובשמים ישנם הרבה אלפים מדרגות כאלו. וכשיבא האדם לעוה"ב לא יהיה באפשרותו להתקרב להקב"ה אפילו כחצי נימה יותר מלפי התורה והמע"ט שהביא אתו מעולם הזה. (החפץ חיים בנתיבות התפילה)

אורי וישעי

"לדוד ח' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד". (תהלים כו, א). איתא במדרש שוחר טוב, "אורי זה ראש השנה, וישעי זה יום הכיפורים". בספר "בית יצחק" (בדרוש לערב יום כיפור) הביא מה שהקשה רבי ישראל סלנטר זצ"ל, דהנה לכאורה קשה קושיא עצומה, והרי ידוע שהקב"ה שוקד על טובת ישראל ורוצה בהצלחתן, ויוה"כ הוא יום סליחה ומחילה, יום שנמחל עוונותיהן של ישראל וכו' וראש השנה הוא יום הדין, "וכל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון", ו"ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו". וכל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה. וא"כ הו"ל להקב"ה לצוות לישראל לעשות את יום הכיפורים מקודם, ולאחר שיטתו ישראל מעוונותיהן, יעשו את "ראש השנה", ואז יוכלו לזכות ביום הדין" לשנה טובה וברכה. והתירוץ בזה הוא כן, שבודאי הקב"ה רוצה בטובתן של ישראל, ועבור זאת גופא ציוה לישראל לעשות מקודם את "ראש השנה" דוקא, והוא מעומק חכמתו יתעלה, כי הקב"ה יודע לבבות בני אדם, כי רחוקים המה מאד מדברים הרוחניים, כמו "סליחת עוונות", ועולם הבא" וכדומה, כיון שנמצאים הם בעולם השפל, וכל הרגשם הוא רק בדברים הגשמיים, כגון "בני חיי ומזוני", ולא יוכלו לעלות פתאום למדרגה הגבוהה, לכן ציוה להם מקודם לעשות "ראש השנה", שבו דנים על דברים הגשמיים, דברים שיש לבני האדם בהם הרגש גדול, וכאשר יחם לבבם בבקשתם על זאת, או אז אולי יוכלו לצעוד הלאה גם ליום הכיפורים, שהוא עומד על דברים הנעלים הרוחניים לסליחת עוונות" וכדומה. לפי"ז נראה דזהו כוונת המדרש, "אורי זה ראש השנה", ר"ל שעל ידו הוא מאיר אותנו לעלות מעלה. ועל ידי כן "וישעי זה יום הכיפורים". אבל אם היה "יום הכיפורים" מקודם, לא היינו יכולים להוושע בו כנ"ל. (שי לתורה - רבי שמעון יוסף מילר)

וצריכים להספיק להכין צרכי שבת לכבוד שבת קודש. וגם צריכים למהר כדי שנוכל לסעוד היום את סעודת יום טוב כי ראש השנה חייב בסעודה (שו"ע אורח חיים תקצג א), ואין אנו יכולים לדמות עצמנו לצדיקים קדמונים קדושי עליון שלא אכלו את סעודת החג. ובילדותי שמעתי מכ"ק אאמור"ר זי"ע שאמר פעם בראש השנה שחל בערב שבת, דהנה כל יהודי באשר הוא, בכל מקום ובכל זמן, מצפה וממתין כל השנה לרגעים הנוראים של תקיעת שופר, שאז נפתחים שערי שמים ויש התעוררות לדבר ישועה ורחמים ולפקודת ברכה לכל ישראל, ברוחניות וגשמיות, לשנה טובה עבורם ועבור נשיהם ובניהם ובנותיהם, שיכתבו לחיים טובים ולשלום, ואז נמשך שפע פרנסה ומנוחה, חיי עולם הזה וחיי עולם הבא, ודנים מי יחיה ומי ימות מי בקצו ומי לא בקצו, אך אעפ"כ כשחל יום טוב של ראש

"קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת"... האדם אינו משער בעצמו עד כמה מגיע גדלותו ואושרו בעולם הזה, בזה שהוא יכול בכל עת ובכל שעה לדבר עם הקב"ה ולבקש ממנו משאלות לבו, הלא הקב"ה קרוב אליו בעת תפילתו ולימודו בתורה, כמו שאמר הכתוב: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעי' נ"ה). והכוונה היא שהקב"ה ממציא את עצמו להיות קרוב לכל מי שמתפלל אליו באמת כי "בכל המקום אשר אזכיה את שמי אבא אליך וברכתיך" (שמות כ'). וגם ו"בהיותו קרוב" קאי על

למען תורה

אומר בעל העקרים: האדם בא לעולם הזה כדי לעשות רצונו יתברך. כדי לקיים תורה ומצוות בשלמות הראויה. יאמר האדם לעצמו עוד לפני שהוא נכנס לעובי הקורה של החיים, מה לי להתאמץ? מה שלא יהיה, לא אהיה מושלם. הרי כתוב: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, ט). זאת ועוד, ככל שאשתדל יותר, הקב"ה ידקדק עמי יותר. שכן הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. כמה שלא אתאמץ, בסופו של דבר, כשאגמור את הסיבוב שלי בעולם, שמונים-תשעים-מאה שנה, אין ספק שבבואי ליתן דין וחשבון יאמרו לי: כאן לא היית בסדר, שם לא נהגת כשורה, אין כניסה לגן עדן, יפנו אותי הישר לכיוון השני. אם כן, מה לי ול'צרה' הזאת? היות ובכל מקרה אי אפשר לצאת נקי מהעולם הזה, לפחות אקיים בנפשי "אכול ושתו כי מחר נמות". אם ממילא אין לי סיכוי ליהנות מתענוגי העולם הבא, לפחות אהנה מתענוגי העולם הזה. האדם יתיאש ויותר מראש. כפי שאי אפשר להלחם נגד המוות, וממילא אין חשש ודאגה ממנו, כך יחשוב האדם, היות ואין אפשרות להמלט מעונש על המעשים בעולם הזה, ממילא אין מה לחשוב ולהרהר על כך יתר על המדה. אומר דוד המלך, יהודי יקר! טעות בידך. המות הוא אכן ודאי. אבל העונש - בהחלט לא. גם אדם שעבר עבירות חמורות יכול לשוב בתשובה, והקב"ה סולח ומוחל. כך? יאמר האדם, אם כן, שוה להתאמץ, יש לי סיכוי, יש עתיד ויש תקוה. זהו "כי עמך הסליחה למען תורא". האפשרות לסליחה ומחילה גורמת לאדם שיהיה ירא אלקים. (כדברים הללו כותב גם האבן עזרא, וכך גם הרמב"ן בהקדמתו לספר דברים).

זכרון לצדיקים

ט"ו אלול ה'תרע"ה: הרה"ג רבי נחמן בטיטו זצ"ל ראב"ד לעדת המערבים הראשון לציון ומ"מ החכם באשי

ב"ט"ו אלול שנת תרע"ה (1915), ועל מצבתו נחקקו מלים אלו: "ציון במר תבנה וירושלים תתן קולה. על האי שופרא דבלי בארעא, דרופתקא דאורייתא, צדיק וענו מדוכא ביסורין, עומד בפרץ ירושלים, ראש רבני בני מערבא, וראש"ל הרב הגאון המפורסם כמוה"ר נחמן בטיטו זצ"ל. מ"ק ביום ט"ו אלול ש. תרע"ה ת.נ.צ.ב.ה."

בתו של רבי נחמן בטיטו זצ"ל, הרבנית מרים נישאה להרב הגאון רבי נסים בנימין אוחנה זצ"ל ששימש בשנים תרצ"ה-תש"ז ראב"ד בקאהיר וסגן ראש רבני מצרים, ובעלותו לארץ ישראל משאת נפשו, נבחר לרב ראשי בחיפה עד כ"ז אדר ב' תשכ"ב שנפטר לבית עולמו. הסופר ר' אברהם אלמאליח ז"ל, נשיא ועד העדה המערבית ומאשיהו הדגולים של ירושלים, הכיר והוקיר את זכרו של הגאון רבי נחמן בטיטו זצ"ל, וכך כתב באחד ממאמריו.

את הרה"ג נחמן בטיטו הכרתי עוד בהיותי ילד קטן. זכורני כד הוינא טליא, כשהיה "הוא" בא להתפלל בבית הכנסת

הגדול של המערבים היו כל המתפללים עומדים ביראת הכבוד וזה היה עושה עלי, אני הפעוט, שאמנם גדול מאד הוא האיש הזה, ומכובד מאד בעיני כל מכיריו ויודעיו. שנים אחדות אחר כך כשגדלתי ונהייתי לתלמיד הישיבה הספרדית הגדולה "תפארת ירושלים". היו גדולי הרבנים בירושלים באים יום יום לבחון אותנו בש"ס ופוסקים. הבוחן של כל יום רביעי בשבוע היה "אלחכם רבי נחמן"

(החכם ח"ד נחמן בטיטו, ככה נקרא המנוח בפי רבני הספרדים).

ואל יאה הדבר הזה קל בעיניך! כל מי שהכיר את תכונות רבני הספרדים לפניו, כל מי שידע איך היחסים לכל העדות שאינן "ספרדיות טהורות" (שאינן מדברות אישפניולית), כל מי שזוכר איך הביטו מגבוה על "המוגראבים" (מרוקנים) על ה"יימנים" (תימנים) ועל יתר העדות שאינן ספרדיות, הוא יוכל לתאר לעצמו כמה גדולה היתה "זכותו" של הרה"ג נחמן בטיטו "המרוקני" שזכה להיות בוחן בישיבה הגדולה "הספרדית", לולא כשרונותיו המצוינים, לולא גדולתו בתורה ובתלמוד ונושאי כליו בודאי ובודאי שלא היה חולם לעלות ל"מעלה" רמה כזו. הרה"ג נחמן בטיטו היה ידוע בירושלים גם בתור עסקן צבורי, משולח בשם כוללים ומוסדות חסד וצדקה, חבר ב"ד, ראב"ד, רב לעדת המערבים ושנים אחדות שימש גם בתור מ"מ חכם באשי וראש"ל (מיום כ"ה שבט תרס"ט עד ה' חשון תרע"ב).

מחויב לסדר הכנסה והוצאה בכל ששה חדשים. ח. כתבים הבאים מקר"ח הן בשם הרב נר"ו הנוכח, הן בשם אנשי הועד, אין רשות לפתוח אותם כי אם הרב חותם ראשון ושנים מאנשי הועד. ט. קבלה או כתב פרטי או כללי הנוגעים לכולל אם לא יהיו חתומים כל הועד אזי הקבלה והכתבים לא יועילו לכולל אם לא יהיה שום אחד מהם אנוס. י. הועד מחוייב להשיג על כל בתי כנסיות דכולליו, לסדר בו סדרים נאותים לטובת הכלל. י"א. הועד מחוייב לפקח על עניני כולליו לא פחות משני ימים בשבוע. אלו הם סדר כולליו יכב"ץ אשר תקנונו במעמד כולל החו"מ ובשנתנו בה' כי ע"י הסעיפים הללו היתה הנהגת כולליו הנהגה ישרה ויהיה לשם ולתהילה בארץ, יה"ד חפץ ה' בידינו יצלה ויעזרונו על דבר כבוד שמו כיר"א, כל זה נעשה ונגמר ביום כ"ה לחו' אב רחמן שנת התרס"ב ליצירה בא ס"ה והקימותי לך ברית עולם לפ"ק, והשו"ב (והכל שריר ובריר) וקיים. הצעיר נחמן בטיטו ס"ט - וכו'.

רבי נחמן בטיטו זצ"ל, נולד בשנת תר"ו (1846) בעיר הגדולה לאלקים מאראקש שבמרוקו.

עודו נער עלה עם הוריו לירושלים וקיבל את חינוכו בישיבותיה. שמו נודע בשערים בשל הצטיינותו וגדולתו בתורה. היה "תלמודי" מובהק ומעמיק בסוגיות הש"ס כדרכם של חכמי מאראקש. בנוסף לכשרונותיו המצויינים בתורה, בעיונו הזך והמעמיק, ובסגנון למודו החד והחלק, היה בעל זכרון נפלא ובלתי שכח. כן היה בקי גדול בארבעה טורים, וכל רו לא אניס ליה. אלה שהכירוהו העידו כי כל דין קטן וגדול לא נעלם ממנו וידעם על ראשי אצבעותיו ממש. נועם הליכותיו וצדקותו היה לשם דבר. מטבעו היה רך המזג, מן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים. האמת והצדק היה אזור מותניו, ושנא את השקר, את המרמה, ואת החנף. דיבורו היה בנחת עם הבריות ובעל נפש רכה ונדבחה חוט של חן וחסד היו נסוכים על פניו ועל כל דבור מדבוריו. ענותנותו היתה גדולה וגם עם הקטנים ממנו בחכמה ובמנין, התנהג בחיבה ובענוה יתירה, ומעולם לא ראוהו כועס. הוא התהלך במישור ובכבוד עם חבריו ומעולם לא התכבד בקלונם. צדיק תמים בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו.

רבי נחמן בטיטו זצ"ל נחשב לאחד מגדולי התורה שבדור, וכל העדות בירושלים כבדוהו והעריצוהו.

בשנת תרל"ב שימש כדיין בבית הדין של הרב צוף דב"ש. עם פטירתו של זה האחרון בשנת תר"מ, נבחר רבי נחמן לאחד ממנהיגי העדה. בשנים תרמ"ד-תרמ"ו (1884-6) הוציא יחד עם חברו רבי חזקיה שבת זצ"ל (ראב"ד בירושלים) ספר שמות "מעם לועז" בלאדינו. חידושי תורתו פורסמו בקבצים "תורה מציון" חוברת ב' ס' כ"ה ירושלים תרמ"ז. כן חיבר קונטרס "דין ומשפט" בדבר קידושי רות הגרוזית, ירושלים תר"ע. ראה הספדו על הרב אלעזר בן טובו זצ"ל בס' "פקודת אלעזר" ח"א. כמו כן חתם ראשון בכתב האחד בין עדת הספרדים והאשכנזים בשנת תר"ע. בשנת תרנ"ט נבחר לראב"ד של עדת המערבים. בהתגלע הריב הגדול בין הרבנים לשאלת הרבנות הראשית בשנת תרס"ט. רבי נחמן בטיטו זצ"ל נתמנה ע"י הממשלה המרכזית למשרת "הראשון לציון" ולמ"מ "החכם באשי", ובמשרה זו כיהן עד שנת תרע"ב. (מיום כ"ה שבט תרס"ט עד יום ה' חשון תרע"ב). לאחר סבל, ויסורי נפש וגוף, השיב את נשמתו לבוראו ונתבקש לישיבה של מעלה

לדברי ימיו של רבי נחמן בטיטו, יש לציין את אחת ההסכמות. ובהם תקנות וסדרים חדשים, שאותם יש לקיים בועד העדה. ההסכמה שלפנינו נעשתה בראשית כהונתו כרב העדה:

"בעזרת ה' יתברך אנחנו אנשי הועד החו"מ (החותמים מטה) הנבחרים עם מעלת הרב המופלא כמוהר"ן הי"ו (כבוד מורינו הרב רבי נחמן, ה' ישמרהו ויחייהו), החותם ראשון. דהסכמנו הסכמה גמורה להתנהג ע"פ הסעיפים אשר נבאר להלן. והנה אנחנו מקיימים אותם בכל תוקף וחיוק ככל ההסכמות הנעשות מימות יהושע בן נון עד היום הזה, ומהם לא נוזע כל ימי אשר תהיה המשרה הזאת על שכמנו, ויה"ד (ויהי רצון) שחפץ ה' בידינו יצליח מעתה ועד עולם אכ"י" (אמן כן יהי רצון), ואלה הם:

א. כל מין הכנסה שתבוא לכוללנו בין מהארץ בין מחו"ל אפי' שתבוא לשם הת"ח (התלמידי חכמים) דוקא או לשם עניים, או למס הגולגולת וכדומה, או אפי' לשם לימוד, הכל יבוא לידי הסוכן אשר נסכים עליו, ואז יתחלק כל הבא ליד הסוכן לחמשה חלקים. דהיינו חלק א' לת"ח, וחלק ב' לעניים. ושלושה חלקים יהיו למס הגולגולת

יום הכפורים

רגע אחד של עבודה ביום כפור!
(מתוך ספר "שש באמרתך")

בעבודת השם שלנו - הרי שניצלנו כראוי את היום, ונוכל לזכות לכל מעלותיו הגדולות. רבי צדוק הכהן כותב, שכל אגדות חז"ל הפזורות בש"ס נכתבו בפרק ובמסכת הקשורים אליהן. לדוגמא: אגדות החורבן כתובות בפרק "הנזקין" שבמסכת "גיטין". אין "נזק" גדול יותר מחורבן הבית, ואין "גט כריתות" גדול מזה שנתן לנו הקב"ה בשעה שהחריב את בית המקדש.

דוגמא נוספת: כל עניני מתן תורה כתובים בפרק "רבי עקיבא" שבמסכת "שבת". אין סמל גדול יותר ל"מתן תורה" מאשר דמותו של רבי עקיבא, שהיה עם הארץ, ורצה לנשוק תלמידי חכמים כמו נשיכתו של חמור, ועל ידי למוד התורה הפך להיות מגדולי התנאים, מנחיל כל התורה שבעל פה לדורות הבאים. מאחר שמתן תורה היה בשבת, נקבע מקומן של אגדות מתן תורה במסכת שבת.

והנה אגדות הש"ס על המן, שירד לישראל במדבר, כתובות בפרק "יום הכפורים" שבמסכת "יומא". המן היה, כידוע, אוכל רוחני, אוכל שמלאכי השרת ניזונים ממנו, וכמאמר הכתוב (תחלים עח, כה) "לחם אבירים אכל איש". גם ביום הכפורים איננו אוכלים אוכל גשמי. מן השמים יורד מן: יורדת קדושה, טהרה, רוחניות, ומהם ניזונים אנו ביום זה.

ביום קדוש זה שומה על האדם לבקש בקשות רוחניות, לבקש סייעתא דשמיא שיזכה להשקיע את כל כוחותיו בעבודת השם יתברך, שיזכה להוסיף קדושה לחייו, כי זהו אופיו ומהותו של היום הזה. וכשיראה הקב"ה שאלו הן תפלותינו ובקשותינו, ששאיפותינו הן להתרומם ברוחניות ובעבודת ה' - נזכה בעזרת ה' לגמר חתימה טובה. אמן ואמן.

זכינו ליום אחד בשנה, יום קדוש ונשגב, יום הכפורים. יום בו זוכים אנו לטהרה מיוחדת, וה' מכפר לנו על כל עוונותינו, כמו שאומר הפסוק (ויקרא טו, ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

קדושת היום כה גבוהה היא, עד כדי כך שה"בני יששכר" כותב שזוהי הסיבה לכך שביום הכפורים אנו הולכים בלי נעליים, כי קדושת יום הכפורים היא כקדושת המקדש, וכשם שהכהנים היו הולכים בבית המקדש יחפים, שלא תהא חציצה בינם לבין הקודש, כך ביום הכפורים, שהקדושה בו עצומה, ואפילו האדמה קדושה, הולכים אנו חלוצי נעליים לבל תהיה חציצה בינינו לבין הקודש.

באחד מימי הכפורים ראו את האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זי"ע נכנס לבית המדרש כשהוא מתנשף בחזקה. הנוכחים במקום שאלו אותו אם, חלילה, אינו מרגיש בטוב, שמא הצום השפיע עליו? השיב רבי אהרן ואמר: "ברוך ה' אני מרגיש טוב, והסיבה להתנשפיותי היא בגלל הקדושה העצומה שיש באויר ביום קדוש זה. כל האויר מלא בקדושה, ברחמים, בברכה, וברצוני לשאוף אל קרבי כמה שיותר מאויר, זהו".

שמעתי מהגה"צ רבי ישראל אליהו ווינטרוב זצ"ל שהביא בשם הגאון מוילנא, שרגע אחד של "עבודה" ביום כפור - שווה לעבודה שאדם עובד במשך שנה שלמה! כה גדולה ונשגבה היא מעלתו של יום זה, אם אך נשכיל לנצל אותו כמו שצריך...

ומה, באמת דרוש מאתנו? מהי ה"עבודה" ביום קדוש זה? הקב"ה רוצה מאתנו תזוזה! הוא רוצה לראות אם התרוממנו, ולו במעט, כלפי מעלה. אם אכן נשכיל לנצל את היום הזה לקבל על עצמנו, בהחלטה גמורה, להתרומם במשהו

לפניך

"אבוננו מלכנו החזירנו בתשובה שלימה לפניך".

יש לעיין מהו הלשון "לפניך". בספר "לב אליהו" שכתב מבאר עפ"מ"ש הרבינו יונה בשערי תשובה [שער ראשון ט] "כי יתכן להיות העוון נסלח ונפדה מכל היסורין ומכל גזירה, ומ"מ אין לה' חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו" וכו'.

זהו "בעל תשובה", אבל אין תשובתו שלימה, לכן אינו יכול לעמוד לפניו יתברך. לפי"ז נראה דזהו שאנו מבקשים "והחזירנו בתשובה שלימה" - שנוכל לעמוד - "לפניך!" כי אז ימחקו

אשמנו - לשון שממה

הכרה ראשונה צריכה להיות על מה עושים תשובה. לפני החטא הכל מתוק, והקב"ה נותן ומשפיע טוב לאין שעור, ויש לו חברים וסביבה ובורא עולם, אבל אחרי החטא האדם אבוד ומרגיש כמדבר שממה ממש. וידוע שהרוצחים משתכרים והמשטרה מחפשת אותם בבית מרוח, כיון שהם מרגישים אבודים בתוך תהום. ואין להם מקום לברוח הם מוכרחים לצאת מעצמם ולהשתכר, וזהו "אשמנו" לשון שממה. (לקט רשימות)

שפע של סייעתא דשמיא

אמר המשגיח, ביום זה יש שפע של סייעתא דשמיא, הראש רגוע והלב נקי ואפשר להתפלל טוב ולזכות לכל השנה. עוד אמר, יוהכ"פ הוא יום של קדושה וטהרה, ולכן מה שעושה האדם ביום זה נהפך לקדוש וטהור! (לקט רשימות)

אין שליטה ליצה"ר

חז"ל אומרים שאין ליצה"ר שליטה ביום זה, ואין הכוונה שאי אפשר לעשות חטאים ביום זה, ודאי יש בחירה לאדם, רק ליצה"ר "אין שליטה" ביום זה לגרות ולעורר אותו לחטא, וזה נובע מקדושת היום, ולכן אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקול רם, דקדושת היום גדולה כ"כ עד שלא מפחדים מיצה"ר ומהמלאכים! ויש אור גדול והראש צלול ונקי, ואפשר לחשוב נכון ולזכות לכל השנה. (לקט רשימות)